

รายงานแผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

พระชยานันท์มณี ,รศ.ดร.

ผศ. สมคิด นันตะ

นางสาวอรพินท์ อินวงศ์

ผศ.ดร.เชษฐ นิยมมาทพัฒน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766067

รายงานแผนงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว
ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

โดย

พระชยานันท์มณี ,ผศ.ดร.

ผศ. สมคิด นันตะ

นางสาวอรพินท์ อินวงศ์

ผศ.ดร.เชษฐ นิยมมาพัฒน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766067

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Creative spatial development for enhancing tourism through arts and
culture capital, Nan Province

By

Asst.Prof. Dr. Phrachayanantamunee

Assistant Professor Somkid Nunta

Miss Orapin inwong

Asst. Prof. Dr.Chet Nimmatapat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Nan Buddhist College

B.E.2023

Research Project Funded By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766067

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ชื่อรายงานการวิจัย :	การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน
ผู้วิจัย :	พระชยานันท์หมณี ,รศ.ดร., ผศ. สมคิด นันตะ, นางสาวอรพินท์ อินวงศ์ ผศ.ดร.เชษฐ นิยมมาทพัฒน์
ส่วนงาน :	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ :	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย :	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน ๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๓) การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน จากพื้นที่จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านอย่างยั่งยืนมีปัจจัยและแนวทางส่งเสริม ๗ ประเภท ได้แก่ ๑) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และบทบาทของผู้นำ ๒) ปัจจัยระดับเพศ อายุ การศึกษา และบทบาทหน้าที่ของบุคคลในชุมชน ๓) ปัจจัยด้านองค์กร บรรยากาศการทำงาน การสื่อสารองค์กร การเอาใจใส่แก้ปัญหา การประชาสัมพันธ์ ๔) ศักยภาพของการประชาสัมพันธ์ดึงดูดนักท่องเที่ยว อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของทุนทางสังคม ๕) ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว ๖) ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยว และ ๗) ปัจจัยภายนอกองค์กร การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาคีเครือข่าย แผนการพัฒนา

๒) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ด้วยการ

จัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อพื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม โดยมีขั้นตอนการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม ที่เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ประชาชนชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดี

๓) การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ด้านทุนทางวัฒนธรรม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) และด้านสภาพแวดล้อม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านคุณภาพชีวิต (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านค่านิยมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และที่มีความสุขน้อยที่สุด ได้แก่ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕)

คำสำคัญ : การพัฒนาเชิงพื้นที่, การยกระดับการท่องเที่ยว, ทุนทางศิลปวัฒนธรรม

Research Title : Creative spatial development for enhancing tourism through arts and culture capital, Nan Province

Researchers : Asst.Prof. Dr. Phrachayanantamunee ,
AssistantProfessor Somkid Nunta ,Miss Orapin inwong
Asst. Prof. Dr.Chet Nimmatapat

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan Buddhist College

Fiscal Year : 2566/2023

Research Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and Innovation Fund

ABSTRACT

Research on creative spatial development for enhancing tourism through arts and culture capital, Nan Province” has the objectives ๑) to study the process of participation in economic and tourism development through arts and culture capital, Phu Phiang District, Nan Province, such as Sustainable ๒) To promote economic development that creates added value based on the arts and culture capital base of Phu Phiang District, Nan Province. ๓) Evaluating happiness from promoting economic development based on the arts and cultural capital base of communities in Phu Phiang District. Nan Province This research is a combination of ๓ types of research: documentary research (Documentary Research), quantitative research. (Quantitative Research) and participatory action research (Participatory Action Research) by selecting specific target communities. The researcher used in-depth interviews with government agencies. Private sectors and communities that participate in economic development that creates added value based on the arts and cultural capital of private sector entrepreneurs. and the government sector with funds for art, culture, and local resources in Phu Phiang District, Nan Province, by specifying key informants. (Key-Informant) that represents the community Related agencies Total of ๕๐ photos/person from ๗ sub-districts in Phu Phiang District, Nan Province.

The research results found that

๑) The process of participating in economic and tourism development through arts and cultural capital in Phu Phiang District. Sustainable Nan Province has ๗ types of factors and promotion guidelines: ๑) The community participation process

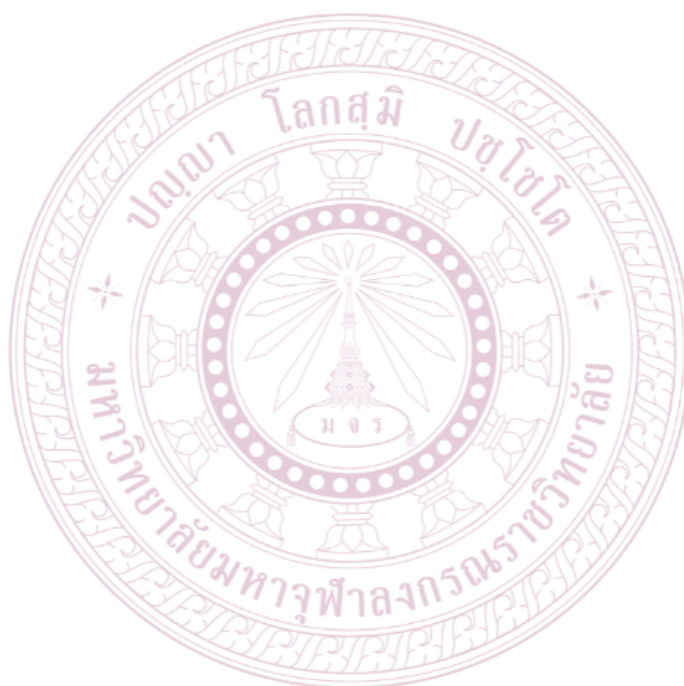
arises from participation, thinking together, doing together, and receiving benefits. and the role of leaders ๒) factors at the level of gender, age, education, and roles and responsibilities of individuals in the community; ๓) organizational factors working atmosphere corporate communications Empathy to solve problems Public hearing ๔) The potential of public relations to attract tourists. Identity and uniqueness of social capital, ๕) factors of tourist attraction facilities, ๖) potential of tourism management services, and ๗) factors outside the organization. Receiving support from network partner organizations, development plans

๒) Promoting economic development that creates added value based on the arts and culture capital of Phu Phiang District, Nan Province. It was found that promoting the potential of the area's tourism management by organizing tourism activities in accordance with the area. and prepare people involved in tourism activities through cultural capital. There are steps to promote it to the public or network groups in the arts and culture. That can be started by surveying the community's available resources. To gather information on whether the area is ready to push and drive cultural capital in the form of art or outstanding places to become tourist attractions in Phu Phiang District, Nan Province, creating participation of network groups ranging from philosophers community Tour operator Government and private agencies and personnel of Nakhon Nan Sangha College Participate in the development of tourism in the community of Phu Phiang District, Nan Province, and search for the potential of the community and its distinctive points through a network of cooperation. Participate in counseling Introducing various processes to analyze and find outstanding points in each area that can attract tourists. To lead to community tourism The community takes part in managing when tourists come to the community's tourist attractions. and cause minimal impact on nature. Natural resources and the environment are managed and maintained in good condition.

๓) Evaluating happiness from the promotion and development of the arts and culture economy. From the indicators and from the self-assessment of the target community, Phu Phiang District, Nan Province, it was found that overall they were at a very happy level. (with a total mean of ๔.๐๖) When classified into each area, it was found that the area with the highest evaluation results was cultural capital. (with an overall average of ๔.๐๗) and the environment (with an overall average of ๔.๐๗), followed by economic aspects (with an overall average of ๔.๐๖), quality of life (with

an overall average of ๔.๐๖), community values (with an overall average of ๔.๐๖) and the least happy Including safety in life and property. (with an overall average of ๔.๐๕)

Keywords: spatial development, tourism upgrading, artistic and cultural capital

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานการวิจัยฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลงได้ด้วย ความกรุณาและคำแนะนำอย่างดียิ่งขอขอบพระคุณพระครูสุธี กิตติบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน และส่งเสริมการวิจัยที่กรุณาตรวจรูปแบบรายงานวิจัย ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่ให้ โอกาสกับผู้วิจัยสามารถทำวิจัยได้สำเร็จผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

เจริญพรขอบคุณคณะผู้ร่วมวิจัย ผศ. สมคิด นันตะ นางสาวอรพินท์ อินวงศ์ และ ผศ.ดร.เชษฐ์ นิมาทพัฒน์ ตลอดจนคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ทุกรูป ทุกท่าน คอยช่วยเหลือ คั่นคว้า ข้อมูล และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ด้วยดีตลอดมา ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วน ตำบลฝายแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่ใน ตำบลฝายแก้ว คณะกรรมการบริหารชุมชน ชุมชนบ้านคั้งถี บ้านป่าสัก ชุมชนชีวิธาเกียน ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณนักคิดและนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อในรายงานวิจัยชิ้นนี้ล้วนมีส่วนก่อให้เกิดปัญญาและแนวคิดต่างๆ ในผลงานนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้ที่สนใจ ในการนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่อไป

พระชยานันท์หมณี, รศ.ดร. และคณะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม.....	๗
๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน.....	๑๑
๒.๔ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน.....	๑๗
๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	๒๐
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข.....	๒๕
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข.....	๓๑
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๐
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๔๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๔๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๗
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๔๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๔๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๐
๔.๑ ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน.....	๕๐
๔.๒ ผลการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทาง ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.....	๖๒
๔.๓ ผลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ บนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน.....	๗๘
๔.๔ องค์ความรู้.....	๙๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๙๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๙๘
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๐๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๐๕
บรรณานุกรม.....	๑๐๗
ภาคผนวก.....	๑๑๒
ผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๑๓
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย.....	๑๑๕
ผนวก ค แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์.....	๑๑๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑.๑	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๗๙
๔.๑.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้าน เศรษฐกิจ ๘๑
๔.๑.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านทุน ทางวัฒนธรรม ๘๒
๔.๑.๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านคุณภาพชีวิต ๘๓
๔.๑.๕	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านสภาพแวดล้อม ๘๔
๔.๑.๖	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านค่านิยมของชุมชน ๘๕
๔.๑.๗	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๘๖
๔.๑.๘	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมิน ความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม ๘๗

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๖	กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๔.๑	สรุปแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมความสำเร็จของ การท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงอย่างยั่งยืน	๖๒
๔.๒	กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวชุมชน	๘๙
๔.๓	องค์ความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม ของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	๙๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในปัจจุบันโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถการสร้างมูลค่าเพิ่มและการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต้องอาศัย การสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ผ่านการพัฒนาผู้ประกอบการและกำลังแรงงาน การสร้างระบบนิเวศน์ที่เหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญา วัฒนธรรม และภาคการผลิต^๑การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์" เป็นแนวคิดการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรือ อุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิด สร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ "เศรษฐกิจสร้างสรรค์" อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีสัดส่วนมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงสุดเมื่อเทียบกับมูลค่าของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งหมด ได้แก่ อุตสาหกรรมกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ร้อยละ ๒๕.๗๗) รองลงมา ได้แก่ อาหารไทย (ร้อยละ ๑๙.๓๕) การโฆษณา (ร้อยละ ๑๔.๑๗) และแฟชั่น (ร้อยละ ๑๓.๑๗) ซึ่งเป็นที่น่าคิดว่า หากประเทศไทยมีการลงทุนในภาคเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแล้ว ก็ น่าจะเพิ่มโอกาสในการเติบโตของประเทศได้อีกมาก^๒ หากพิจารณาถึงศักยภาพของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ไทยที่จะสามารถส่งออกสู่ตลาดโลกได้ อุตสาหกรรมการแพรรภาพและกระจายเสียงเป็น อุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความน่าสนใจ ในปี ๒๕๖๑ ภาคเอกชนสามารถส่งออกละครไทยได้ มากกว่า ๑๐๐ เรื่อง อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยก็มีศักยภาพค่อนข้างสูง โดยมีมูลค่าการส่งออก มากกว่า ๒,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี รวมถึงแฟชั่นแบรนด์ไทยหลายแบรนด์ก็โด่งดังในต่างประเทศ อาทิ ASAVA, Disaya, Sretsis และ BOYY ในปี ๒๕๖๑ การส่งออกสินค้าแฟชั่นและไลฟ์สไตล์มีมูลค่า สูงถึง ๓.๘ แสนล้านบาท นอกจากนี้ อุตสาหกรรมอาหารไทยก็เป็นอีกอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพที่จะ ขยายตัวได้สูง เนื่องจากเป็นที่นิยมไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการที่ต้มยำกุ้ง ส้มตำ และมัสมั่น ได้รับ การจัดให้เป็นเมนูระดับโลกโดย CNN

จากการที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยมีหลากหลายสาขา ทั้งที่เป็นสาขาอาชีพ เฉพาะทางหรือสาขาที่สามารถช่วยสนับสนุนอุตสาหกรรมอื่น ๆ ประเทศไทยยังมีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ ผลิตภัณ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งาน จิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตร

^๑ ณัฐพร จาตุศรี ,พิทักษ์สถาบันอนาคตไทยศึกษา

<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

^๒ ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว เช่น จิม ทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินด์ไทยในยุคแรกๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่นทันสมัย กลายเป็นสินค้าสุดหรู ที่ทำตลาดไปทั่วโลก ตัวอย่างเหตุการณ์ที่นำวัฒนธรรมชาติที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์มาปรับเปลี่ยนรูปแบบ จนได้รางวัลและประสบความสำเร็จประเทศไทยเอง มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีต วิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำ เครื่องปั้นดินเผา การทำ เครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมารังสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว ^๓

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการสั่งสม วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาจังหวัดน่าน ให้คงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ สืบทอดเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่นบนฐานของวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นทุนที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง ของทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทางปัญญา ทุนทางด้านอาหาร ทุนทางด้านดนตรี และการแสดง ทุนทางด้านศิลปะ ทุนทางด้านการแต่งกาย ทุนด้านการคมนาคม อีกทั้งยังมีทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ดิน ป่าเขา แม่น้ำอากาศ ทุนทางภูมิศาสตร์ ทุนทางปัญญา และทุนด้านการท่องเที่ยวในด้านปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต^๔ ในยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดน่าน ได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนา (Positioning) ใน ๕ ประเด็น คือ ๑. บริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ ให้เป็นเมืองแห่งชุมชนคนต้นน้ำที่คงความสมบูรณ์โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ๒. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และปลูกฝังจิตสำนึก พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ๓. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการค้าชายแดนให้มีมาตรฐานมากขึ้น เพื่อรองรับการเข้าสู่เศรษฐกิจอาเซียนที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เปิดประตูสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเวียตนาม และจีน (จีนตอนใต้) ๔. ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเพื่อการบริโภคในพื้นที่ ๕. พัฒนาการค้าการลงทุน ยกกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่โดดเด่นตาม

^๓ วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า ,กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำหรับใช้ประโยชน์เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา๒๕๖๒.

^๔ เลห้ล่า ตรีเอกานุกูล ,วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

แนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพของจังหวัดน่าน ด้านเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม^๕ จะเห็นได้จังหวัดน่าน มีต้นทุนทางสังคมที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

คณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่นำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เนื่องจากมีความพร้อมของหน่วยงานที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับการประกอบการ และการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน

๑.๒.๒ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๑.๒.๓ การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ กระบวนการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านดำเนินการอย่างไร

๑.๓.๓ ดัชนีความสุขของประชาชนที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านเป็นเช่นไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำ

^๕ สำนักงานสถิติ รายงานวิเคราะห์สถานการณ์จังหวัดน่าน ๒๕๖๒

ไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์

๑.๔.๒ ขอบข่ายด้านพื้นที่/องค์กร

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๗ ตำบลดังต่อไปนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒. ตำบลนาบึง ๓. ตำบลน้ำแก่น ๔. ตำบลน้ำเกีฮ่วน ๕. ตำบลเมืองจัน ๖. ตำบลท่าวัว และ ๗. ตำบลฝายแก้ว ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ ๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล ๒. แหล่งโบราณคดี/แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน) ๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ๖. ไร่ นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

๑.๔.๓ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. ปราชญ์ชุมชน ตำบลละ ๒ คน รวม ๑๔ รูป/คน

๒. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลละ ๒ คน รวม ๑๔ รูป/คน

๓. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลละ ๒ คน รวม ๑๔ รูป/คน

๔. บุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๘ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์วรรณกรรม ที่สามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต

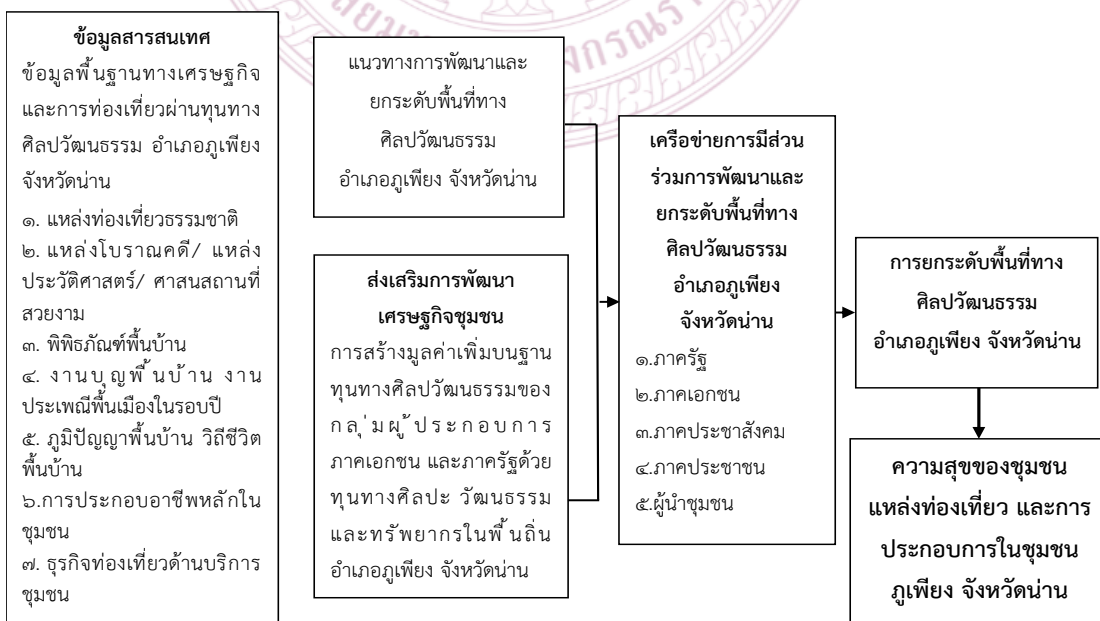
มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้เคยสร้างไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอย ทั้งในการดำรงชีพและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมโดยฝีมือมนุษย์ในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง สถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสังคมให้เกิดการยกระดับพื้นที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (per capita real income) ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การกระทำการเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๒ ได้พัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๑.๗.๓ ดัชนีความสุขของประชาชนที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ๒. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน และ ๓. การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านมีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม
- ๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน
- ๒.๔ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
- ๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข
- ๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาดหัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์วรรณกรรม เหล่านี้มักจะวัดมูลค่าเป็นตัวเงิน ได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต คำว่า “ทุน” หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ เช่น ความรู้สันทัดกิริยามารยาท นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่คุณค่าเชิง เศรษฐกิจโดยตรง แต่มีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ ได้ เช่น งานศิลปะหนังสือ

ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น สิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันบางเรื่องยังต้องใช้ตามแบบแผนดั้งเดิมหลาย ๆ เรื่องสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นไม่ให้งานหายมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างแดน ซึ่งไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็จะไม่

สามารถมีอารมณ์ร่วมกับงานหรืออาจจะแค่เกิดความตื่นตาตื่นใจ แต่ไม่ประทับใจ และไม่ ตัดสินใจ มาท่องเที่ยว^๖

แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยมีทุนทาง วัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางธรรมชาติ โดยที่ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) สามารถ แบ่งออกเป็นสามลักษณะ ได้แก่

๑) ทุนที่เกิดจากการสั่งสมจากปัจจัย ต่าง ๆ

๒) ทุนที่ปรากฏอยู่ในรูปวัตถุ

๓) ทุนที่เกิดจากการเชื่อมโยง คุณค่ากับสถาบัน โดย ทุนทางวัฒนธรรมมี ๓รูปแบบ คือ

๑. สิ่งที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน และกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (Embodies state) ได้แก่ ความคิดจินตนาการ ความคิดริเริ่ม และความเชื่อ

๒. สิ่งที่เป็นรูปธรรม (Objectified state) ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์สินค้าทาง วัฒนธรรม เช่น รูปวาดเขียน หนังสือโบราณ สิ่งก่อสร้างโบราณสถานที่ที่เป็นมรดกโลก

๓. ความเป็นสถาบัน (institutionalization state) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความ เป็น รูปธรรมได้ เช่น กฎ กติกา การยอมรับที่หลาย คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับใน สถาบัน พระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน^๗

ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน (Community – Based Tourism)

การท่องเที่ยวชุมชนมีความสำคัญในการที่จะขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศได้ หาก มีการวางแผนการพัฒนา และการจัดการที่ดีแล้วการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้เกิดอาชีพในชุมชนได้ สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิดการประกอบธุรกิจ ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ งานหัตถกรรม และวัฒนธรรม ประเพณี ช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะเป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา

การท่องเที่ยวชุมชน (Community – Based Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชน เป็น ผู้กำหนด กระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของ ชุมชนเป็น เจ้าของทรัพยากรท้องถิ่นนั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ อนุรักษ์ทั้ง ธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้าง การ พัฒนาให้เกิด ความยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด^๘

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง มีการดำเนินการเองของชุมชนนับตั้งแต่การวางแผน การจัดการและการติดตามผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการ กระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ กำหนดบนพื้นฐานเศรษฐกิจ

^๖ อุตสาหกรรมสาร, สารสารส่งเสริมอุตสาหกรรม , (กรุงเทพมหานคร:กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม,๒๕๕๙), หน้า ๕.

^๗ Bourdieu,Pierre,TheFormsof Capital, In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for theSociology of Education ,New York: Greenwood. 1986: 47-50)

^๘ ดร.ชนิ เอมพันธ์, การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๕๐.)

พอเพียง การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน ในการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาท เป็นเจ้าของสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน หลักการของการท่องเที่ยว โดยชุมชน ในการสร้างจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้ในการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาชุมชน โดยมีแนวคิด ๑๐ ประการว่า ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ ๒. การมีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทาง และการตัดสินใจ ๓. การส่งเสริมความภูมิใจในตนเอง ๔. ยกระดับคุณภาพชีวิต ๕. การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ๖. เอกลักษณ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ๗. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๘. เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ๙. การจัดสรรผลประโยชน์ ๑๐. การคืนกำไรสู่สังคมและชุมชน^๔

๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี^๕

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคืออะไร

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริการวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้นการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒) การท่องเที่ยวแบบไหนถึงจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลายคนอาจจะสงสัยว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมถึงเรื่องอะไรบ้าง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๘) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา

^๔ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , สถานการณ์การท่องเที่ยวปี ๒๕๖๑ และแนวโน้มปี ๒๕๖๒, สืบค้น ๒๓ กันยายน ๒๕๖๓, จากhttps://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๑๑๒๗๓.

^๕ ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว.ดร. , บทความวิชาการ ภาควิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ ,มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร,๒๕๕๖.

๖. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม
๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
๙. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๓) แบบจำลองการท่องเที่ยว

แบบจำลองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากความสำคัญและแนวคิดเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนำมาสู่การวางแผนการจัดการ และการ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับประเทศไทย จากการ ศึกษาของ Bywater (๑๙๙๓) ได้แยกประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท^๔

๑. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ศึกษาวัฒนธรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานาน

๒. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่ถูกดึงดูดใจด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นที่รู้จักหรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ รูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่า ประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต

๓. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

ทั้งนี้ Smith ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)	ปราสาท พระราชวัง บ้านโบราณ แหล่ง
นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist)	โบราณคดีอนุสาวรีย์โรงละคร การแสดง
นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist)	คอนเสิร์ต เทศกาล งานประเพณีถ่ายภาพ
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist)	วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรมแหล่ง
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist)	ประวัติศาสตร์แหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist)	เชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติภูมิ
นักท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย Popular Cultural Tourist)	ทัศน์ชาวเขา เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะและ
	หัตถกรรม ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต
	งานแข่งขันกีฬา

^๔ กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ ดร.และศรินยา แสงลิ้มสุวรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, รายงานวิจัย,(มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครและมหาวิทยาลัยบูรพา,๒๕๕๕)

การแบ่งประเภท และลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบถึงลักษณะและความต้องการของ นักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ตอบสนองความต้องการอันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้ทั้งนี้ Garrod และ Fyall (๑๙๙๘) ได้เสนอแบบจำลองการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนดังแสดงโดยภาพที่ ๑

แบบจำลองการท่องเที่ยวที่มาจาก ganod และ fycil (๑๙๙๘)

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่เคยมีในท้องถิ่นตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

พยอม ธรรมบุตร ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุทสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ^{๑๐}

ราณี อธิชัยกุล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรมประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี^{๑๑}

^{๑๐} พยอม ธรรมบุตร, หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๑} ราณี อธิชัยกุล, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็อยู่ของสังคม”^{๑๒}

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ เป็นต้น^{๑๓}

พงศธร เกษสาส์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอัยาศัยไมตรีของคนไทย^{๑๔}

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือ สามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๑๕}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง ตริ้งใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และ การจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม^{๑๖}

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบด้วย การเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์

^{๑๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๕.

^{๑๓} ชูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

^{๑๔} พงศธร เกษสาส์, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), (กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๑๕} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

^{๑๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, จุลสารการท่องเที่ยว, หน้า ๕.

และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต ภาษาการแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนาจารีตประเพณีล้วนแต่เป็น สิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
๒. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของ วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
๓. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพใน วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
๔. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพ ชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น^{๑๗}

๒.๓.๓ หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ
๒. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และ ได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ
๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้ง เคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย^{๑๘}

๒.๓.๔ ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

๑. ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยยึด หลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด
๒. มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด
๓. คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยให้เป็นจุดดึงดูด นักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

^{๑๗} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๑๘} ชูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน,

๔. ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๖. ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำอีก โดยต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๗. คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับและความสะอาดของพื้นที่ โดยต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่เสมอ

๘. คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ต้องป้องกัน รักษา ความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอุ่นใจเวลาเดินทางท่องเที่ยว^{๑๔}

๒.๓.๕ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี ๖ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจมีอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ

๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

๑.๕ ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖ ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

๑.๗ ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ

๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

^{๑๔} ชูเกียรติ นพเกตุ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้ผลตอบแทนในกำไรธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับรู้ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๒.๓.๖ ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังศึกษาความเชื่อถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย สามารถแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยหรือเมืองเก่าสุโขทัย พระบรมมหาราชวัง พระธาตุพนม อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท เป็นต้น

๒. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะ และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีบุญ

บึงยโสธร งานประเพณีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย วัฒนธรรมประเพณีตัดกบาตรดอกไม้ อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ประเพณีลอยกระทงยี่เป็งเชียงใหม่ เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านหาดผาชน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา มีทิวทัศน์สองข้างที่สวยงาม ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่าย กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จะเป็นกิจกรรมเชิงเกษตร การชมสวนผลไม้ ตามฤดูกาล เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การล่องแพ และการให้อาหารปลาบนแพ เป็นต้น

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านคลองเรือ จังหวัดชุมพร เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ที่แวดล้อมด้วยผืนป่าประเภทดิบชื้น ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ผืนป่าประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ โดยเฉพาะประเภทเฟิร์น กล้วยไม้ และสัตว์ป่า มีน้ำตกที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกเหวพลูหนัง และ น้ำตกเหวตาจันทร์ กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่น่าสนใจได้แก่ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมสวนผลไม้ ไร่กาแฟ การล่องแพไม้ไผ่ และการดูนก ฯลฯ

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านทรงไทยปลายโพรงพาง จังหวัดสมุทรสงครามเป็นบ้านทรงไทยริมน้ำที่เก่าแก่ที่หาดูได้ยาก บรรยากาศร่มรื่น เป็นบ้านพักที่สามารถสัมผัสวัฒนธรรมที่สวยงามริมคลอง ชมวัฒนธรรมชาวบ้านริมน้ำที่ยังเป็นวิถีของชาวไทยแบบดั้งเดิม และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของที่อำเภออัมพวาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาที่นี่ ก็คือการล่องเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งมีที่อัมพวาที่เดียวที่มีหิ่งห้อยสวยงามและมากที่สุด

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา หรือแข่งขันกีฬาโดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมกีฬาดำน้ำในจังหวัดภูเก็ตที่เกาะเฮ เกาะราชาใหญ่ และเกาะไม้ท่อน กีฬาวอลเลย์บอลชายหาดที่หาดป่าตอง กีฬาตีกอล์ฟที่เขาใหญ่ เป็นต้น

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง จังหวัดเชียงใหม่ การปฏิบัติธรรมวัดพระธรรมกาย เป็นต้น ^{๒๐}

๒.๓.๗ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

^{๒๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, จุลสารการท่องเที่ยว, หน้า ๑๕-๑๖.

๑. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

๒. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก^{๒๑}

๒.๔ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๔.๑ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism) ความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นับเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาลตำบล และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาลจึงควรมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยรวม และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศด้วย

รายได้จากการท่องเที่ยวย่อมกระจายเข้าไปสู่ท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้ ยกตัวอย่างเช่น มีนักท่องเที่ยวมากินอาหารในพื้นที่ หรือซื้อสินค้าของที่ระลึกต่างๆ เงินจากนักท่องเที่ยวจะผ่านมือจากเจ้าของร้านไปซื้ออาหารสด ผลไม้สด หรือซื้อผ้าทอ เงินเหล่านี้ย่อมกระจายไปสู่เกษตรกรผู้ผลิตอาหารและผลไม้ หรือไปสู่ช่างทอผ้าซึ่งอยู่ในท้องถิ่นได้ เป็นต้น

ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นย่อมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวได้เพิ่มขึ้นตลอดทั้งปีและตลอดกาล อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นั้นมีหลายระดับ ระดับแรกก็คือ ชุมชนหรือประชาคม (Community) ผู้รับผิดชอบเป็นเจ้าของเป็นผู้ครอบครอง จะต้องทำหน้าที่ มีบทบาท ดังนี้

๑.หน้าที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวของชุมชนตามที่กฎหมายระบุองค์ชุมชนหรือประชาคม (Community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุด และมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีบทบาท และหน้าที่ต่อการ

^{๒๑} ชนัญ วงษ์วิภาค, **ประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๑.

พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกันตามรัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกฎหมาย ดังนี้

รัฐธรรมนูญไทยฉบับพ.ศ.๒๕๕๐ ระบุไว้ในหมวดที่ ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตราที่ ๔๖ ระบุว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการ จัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและ ยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติมาตราที่ ๕๖ ระบุว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและ ชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและ ต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของ ตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ เพื่อให้การทำงานของชุมชนร่วมกับหน่วยงาน อื่น ๆ มีความคล่องตัว ชุมชนหรือประชาคมจะต้องเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กร ชุมชน ได้แก่ ประธาน รองประธาน (๑-๒ ตำแหน่ง) เลขาธิการและนายทะเบียน เற்றுญิกหรือ สมุห์บัญชี ปกติกและประชาสัมพันธ์ มีการกำหนดหน้าที่ ระเบียบ กติกา และรายงานต่อชุมชนใน ท้องถิ่นอย่างชัดเจน โปร่งใส เช่น ชุมชนสามแพร่ง ชุมชนท่าเตียน (เขตพระนคร กรุงเทพฯ) ชุมชนวัด เกตุการาม (อ.เมืองเชียงใหม่) ชุมชนรักษ์อัมพวา (อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม) เป็นต้น เพื่อให้การ ทำงานของกลุ่มผู้แทนสามารถทำงานได้ควรกำหนดเงินตอบแทนเป็นเบี้ยประชุมสำหรับค่าใช้จ่ายอื่น รวมอยู่ในงบประมาณดำเนินการ

บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นั้นจะต้องทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษา สถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหา อะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำ แผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตาม แผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกัน ประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกัน แก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้ง ระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย

๒.ทรัพยากรการท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของหากพิจารณา ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ

(๑)แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล

(๒) แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

(๓) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

(๔) งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน)

(๕)ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน

(๖) ไร่ นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

(๓) บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

ดังนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้าหลักการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบท แล้วสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบสากล ดังนี้

(๑) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

(๒) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

(๓) การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

(๔) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

(๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดีมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๖) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการเรียนรู้การบังคับช้าง และเป็นควาญช้าง เป็นต้น

(๓) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย หรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ฯลฯ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๔) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ หมายถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓. วิธีจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางจัดการการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือหาวิธีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวนานวันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ยั่งยืนตลอดกาลนับร้อย ๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีการดังนี้

(๑) หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบ ๔ หลักการด้วยกันคือ

(๑.๑) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

(๑.๒) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบ (ก่อปัญหาด้านลบ) ต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

(๑.๓) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

(๑.๔) การทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบายทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

๒.๕ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

๒.๕.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น^{๒๒}

^{๒๒} มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๙๐.

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ในชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่^{๒๓}

กล่าวโดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน

๒.๕.๒ ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชน^{๒๔}

สินธุ์ สโรบล กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๒๕}

เทิดชาย ช่วยบำรุง กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว^{๒๖}

๒.๕.๓ คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่ชุมชนจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

^{๒๓} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^{๒๔} พจนา สวนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

^{๒๕} สินธุ์ สโรบล, “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน”, *ประชาคมวิจัย*, ๕๗: ๒๕๔๗, หน้า ๑๗.

^{๒๖} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, หน้า ๑๑๐.

๑. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าของบ้านที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

๒. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีส่วนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน

๓. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง

๔. ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกื้อหนุนกับนักท่องเที่ยว

๕. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ^{๒๗}

๒.๕.๔ จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ความหมายและความสำคัญการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรักความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน^{๒๘}

สมชาย สนั่นเมือง กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน ๒ ลักษณะ

๑. ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจคือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตวัตถุดิบ เป็นแหล่งรายได้ และครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมและผลประโยชน์ทางสังคม คือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อีกระบบสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

๒. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบ คือถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนทางลบ คือ ความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน^{๒๙}

^{๒๗} เทิดชาย ช่วยบำรุง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๒๘} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, ไม่ปรากฏหน้า

^{๒๙} สมชาย สนั่นเมือง, โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

๒.๕.๕ มิติของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

พจนนา สวนศรี ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือการเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวคนที่เข้าไปเยี่ยมชุมชนให้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจและยังได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

๑. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

๒. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

๓. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการทำหัตถ์ต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน

๔. มิติด้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ^{๓๐}

ภักดี รัตนผล กล่าวถึง การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชน ท้องถิ่น และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน ๔ ประการ คือ

๑. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

^{๓๐} พจนนา สวนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, ไม่ปรากฏหน้า.

๓. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๔. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น^{๓๑}

๒.๕.๖ ลักษณะและองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

มนัส สุวรรณ ได้กล่าวว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมีการมุ่งมั่นไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

๑. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกคนทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

๒. ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับแผน

๓. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชน ทุกคน ทุกระดับดำเนินการไปได้ถูกทิศทางแล้ว

๔. ระดับประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๓๒}

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรัฐมักมองในแง่ของการเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน ซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

- ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
- ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
- ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดเพื่อส่วนรวม
- ร่วมบริหารงาน พัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถ

^{๓๑} ภักดี รัตนผล, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๓๒} มนัส สุวรรณ, การท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม -เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑), หน้า ๔๑-๔๒.

- รวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม^{๓๓}

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

๒.๖.๑ ความหมายของความสุข

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา^{๓๔} ความสุขในความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสบายกายสบายใจ ซึ่งความสุขไม่ได้มีความหมายตรงกันข้ามกับความทุกข์ ความซึมเศร้า หรือสุขภาพไม่ดีแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะเหล่านี้ก็ตาม

ดารณี พานทอง^{๓๕} กล่าวว่าความสุขเกิดจากการได้รับความพอใจและการตอบสนองที่ดี การได้รับความเอาใจใส่และความรัก หรืออาจเกิดจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เช่น การมีสุขภาพที่ดีการได้รับความสนใจดูแลเอาใจใส่ การได้รับความเพลิดเพลินต่าง ๆ ตลอดจนได้รับสิ่งที่พอใจ

วีระชัย ศรีสุข^{๓๖} กล่าวว่าความสุขของมนุษย์ก็คือสภาพของชีวิตที่เป็นสุขมีความสบายอกสบายใจ และไม่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีสุขภาพดีนั่นเอง ซึ่งในทางการแพทย์ความสุขของบุคคลจะมุ่งเน้นอยู่กับการปราศจากโรคภัยใคร่เจ็บทั้งด้านร่างกายและทางจิตใจ

วิทยา นาควัชร^{๓๗} กล่าวว่าความสุข คือ ความพอใจที่รู้สึกว่าตนเองดีขึ้น หรือได้ดีขึ้นซึ่งแต่ละคนจะมีระดับของความพอใจแตกต่างกัน สิ่งที่ทำให้ความพอใจนั้นก็แตกต่างกันบางคนไม่พอใจอะไรเลยก็สุขยาก บางคนอยากได้สิ่งเร้าที่ทำให้พอใจที่หายาก ๆ พิเศษมาก ๆ ก็มีความสุขได้ยากเช่นกัน

วรารณ ตระกูลสฤณี^{๓๘} ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสุขไว้ว่า

๑. ความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ทุกคนพึงปรารถนาอยากพบอยากประสบอยู่ตลอดชีวิต
๒. ความสุขเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีความแตกต่าง กล่าวคือความสุขของคนคนหนึ่งอาจจะไม่ใช่ความสุขของคนอีกคนหนึ่งความสุขของคนส่วนใหญ่อาจไม่ใช่ความสุขของใครบางคน
๓. ความสุขของแต่ละบุคคลมีความเหมือนกันคือ “ความพอใจความสนใจสมปรารถนา” ความพอใจคือพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่มีอยู่ ได้รับอยู่ ความสนใจ เธอสมปรารถนาคือการได้ในสิ่งที่ต้องการ การได้ในสิ่งที่คาดหวัง สิ่งทีรอคอย สิ่งที่ไม่ คาดฝันว่าจะได้ เมื่อได้ตามคาดหวังบุคคลนั้นก็จะมีรู้สึกพึงพอใจและมีความสุข

^{๓๓} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐-๑๒.

^{๓๔} สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. เข้าถึงได้จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>

^{๓๕} ดารณี พานทอง. (ทฤษฎีการจูงใจ (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓

^{๓๖} วีระ ไชยศรีสุข, สุขภาพจิต (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘

^{๓๗} วิทยา นาควัชร, เคล็ดลับความสุขและความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาตนเองและนักบริหาร, ๒๕๓๙), หน้า ๕๓.

^{๓๘} รารณ ตระกูลสฤณี. จิตวิทยาการปรับตัว. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒

๔. ไม่มีใครในโลกนี้จะพบแต่ความสุขความสมหวังตลอดชีวิต ทุกคนล้วนแต่ต้องพบกับความผิดหวัง ความเสียใจ ความพ่ายแพ้ ซึ่งนำความทุกข์มาสู่ชีวิตจะมากบ้างน้อยบ้างย่อมแล้วแต่เหตุปัจจัยและสภาพแวดล้อม

๕. ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ตัวเราเอง ตัวเราเองเป็นผู้กำหนดความสุขหรือความทุกข์ใจ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๓๙} นักพัฒนาสังคมได้ให้ความหมายของความสุขว่า คือ ความสบาย ความสำราญ ความปลอดภัยโล่งใจ หรือความสุขคือความไร้ทุกข์นั่นเอง เพราะเมื่อไม่มีทุกข์ก็จะทำให้กายสบายใจปลอดภัยโปร่งไม่กังวล

ประเวศ วะสี^{๔๐} ให้ความหมายของความสุขไว้ว่า ความสุขคือการสิ้นไปของความทุกข์ ซึ่งความทุกข์เกิดจากการบีบคั้นทางกาย สังคม จิตและปัญญา โดยการบีบคั้นทางกาย เช่น การขาดปัจจัย ๔ สิ่งแวดล้อมไม่ดี การเป็นโรค การบีบคั้นทางสังคมเช่น ความขัดแย้งใน ครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การขาดความยุติธรรม การบีบคั้นทางจิต เช่น ความหงุดหงิด ราคาคัญโทษ โลภะ พยาบาท พึงชาน สงสัยระแวง เห็นแก่ตัวจัด ขาดสมาธิ ขาดสติการบีบคั้นทางปัญญา เช่น เข้าใจอะไรแล้วไม่แจ่มแจ้ง โง่ คิดและทำอะไรไม่ถูกต้อง

สรุป ความสุข หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุขเกิดจากความพึงพอใจและการตอบสนองต่อสังคมที่ดี การได้รับการเอาใจใส่และความรัก หรืออาจจะเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ได้อีกหลากหลายปัจจัย เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงหรือไม่เจ็บป่วย การมีครอบครัวที่อบอุ่น ความรู้สึกพึงพอใจต่อสิ่งรอบตัวต่าง ๆ รวมถึงความพึงพอใจที่ได้รับจากปฏิบัติของคนอื่นต่อตนเอง การที่มีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามในจิตใจภายใต้สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และรวมไปถึงการมีงานทำที่มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต หลัก ๆ ของปัจจัยที่ทำให้คนรู้สึกมีความสุขได้ก็คงจะเป็นการมีปัจจัย ๔ ที่ดี คนที่มีความสุขมักจะมองโลกในแง่บวกเสมอเมื่อเทียบกับคนที่ไม่มีความสุข การที่เรามองโลกในแง่บวกมันจะส่งผลดีต่อเราทั้งทางกายและจิตใจ จะทำให้สภาพจิตใจเราไม่มีความตึงเครียด เมื่อสภาพจิตใจเราดีก็จะส่งผลถึงระบบในร่างกายที่ดีขึ้นด้วย

๒.๖.๒ ความสุขระดับบุคคล

ฉันทนา ภาคบังกช^{๔๑} ความสุขมักจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักในผู้อื่น มีความพึงพอใจในตนเองและเข้าใจ ตนเอง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสุขมักจะตั้งคำถามว่า “อะไรบ้างที่ช่วยให้คนเรามีชีวิตที่ดีงาม” ความสุขดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องหาคำตอบด้วยตนเอง จึงมักใช้คำว่า “ความสุขส่วนบุคคล” หรือ “ความสุขตามอัตวิสัย” ความสุขดังกล่าวมีความสำคัญต่อชีวิตทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองให้มีความสุขและการช่วยพัฒนาผู้อื่นให้มีความสุขด้วยความสุขเป็นมิติด้าน

^{๓๙} สัญญา วิวัฒน์, *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓)*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๔๐} ประเวศ วะสี, *การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร*, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔-๕๖.

^{๔๑} ฉันทนา ภาคบังกช, *การอบรมเลี้ยงดูที่สร้างเสริมความสุข*, วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ๗ (๑) ๒๕๔๔, หน้า ๒๙-๓๓.

จิตใจซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาความรู้คิดและการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจากความรักความผูกพันระหว่างแม่และเด็กตั้งแต่วัยทารก

ศุสนีย์ ฉัตรคุปต์^{๔๒} คนแต่ละคนมีแนวโน้มที่จะมีความสุขในปริมาณที่แตกต่างกันซึ่งอธิบายว่าในระดับของความสุขนี้ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเรื่องของยีนส์หรือพันธุกรรมที่ทำให้เกิดความสุขและความสุขยังเกิดจากแนวคิด ทักษะคติ หรือการมองโลกในด้านบวกหรือมองโลกในแง่ดีอีกด้วย การวิจัยพบว่ายีนส์ที่ทำให้เกิดความสุขซึ่งเกี่ยวข้องกับสารเคมีในสมองที่ชื่อว่าโดปามีน (Dopamine) ซึ่งเป็นสารเคมีในสมองที่ทำให้คนรู้สึกมีความสุขถ้าหากกินหรือหน่วยพันธุกรรมตัวนี้มีคุณสมบัติก็จะทำให้การทำงานของโดปามีน (Dopamine) ลดลงหรือทำให้บุคคลนั้นชอบดื่มเหล้า ดินยา หรือทำให้มีพฤติกรรมที่จะเพิ่มโคปามีนในสมอง ยีนตัวนี้คือ DRD2 A๑ allele ซึ่งถ้าคนใดยีนตัวนี้มีผิดปกติจะทำให้มี โอกาสเป็นคนติดบุหรี่ ติดเหล้า ติดการพนัน หรือติดยาเสพติดได้ง่าย

สมชาย สรรพาวุธ^{๔๓} ความสุขทางอารมณ์ อาทิ ความสุขทางเพศ ความสุขจากการแสวงหาความร่ำรวยความสุขจากการตกแต่งความงามทางเรือนร่าง ความสุขจากการได้รับความรัก ความสุขจากการเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ ความสุขจากความสะดวกสบายต่าง ๆ ความสุขเรานี้ยังต้องการมากเพียงใดยิ่งก็กลายเป็นผู้ขาดมากเพียงนั้นหรือกลับกลายเป็นทาสอารมณ์นั่นเอง กล่าวคือความทุกข์เกิดขึ้นได้แม้เพียงห้วงชั่วสิ่งเสพติดทางอารมณ์ไปบ้างเล็กน้อยทั้งทั้งที่ไม่เคยทุกข์ร้อนเพราะขาดแคลนสิ่งเสพติดอารมณ์เหล่านี้มาก่อน ไม่แตกต่างไปจากความสุขที่ได้รับจากยาบ้าที่มีผลทำให้สมองหนึ่งสารชีวเคมีหลายหลายอย่างออกมา อาทิ สารโดปามีน (Dopamine) สารวาโสเพรสซิน (Vasopressin) สารเอนเคอร์ฟิน (Endorphins) อัน จะทำให้อารมณ์ดีขึ้นมีความสุขมากขึ้น แต่ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยเรื่อยเพื่อความสุขคงเดิมและความทุกข์จะปรากฏเมื่อขาดยาจริงเสพมากกว่ายิ่งขาดแคลนมากจนตลอดชีวิตจะวนเวียนอยู่กับการแสวงหายาบ้ามาเสพ

สรุปได้ว่าความสุขแต่ละบุคคลมีปริมาณและเรื่องราวที่แตกต่างกัน ไป แต่ละบุคคลจะมีความชอบที่สร้างความสุขให้กับตัวเองที่อาจจะไม่เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ก็ได้ซึ่งนั่นเรียกว่า รสนิยมแต่ตัวละบุคคล และรวมถึงเรื่องปริมาณความสุขของบุคคลไม่สามารถชี้วัดเป็นจำนวนตัวเลขได้ว่าปริมาณเท่าไรถึงนับว่ามีความสุขเพราะปริมาณความสุขของแต่ละบุคคลต่างกัน และส่วนหนึ่งทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่าอาจจะเป็นเรื่องของยีนส์และพันธุกรรม นอกจากนี้ความสุขยังเกิดได้จากมุมมองของแต่ละคนจากแนวคิด ทักษะคติ การมองโลกในแง่ต่าง ๆ การทำงานของสมองและสารต่าง ๆ ในร่างกายก็ถือว่าส่งผลต่อความสุขในชีวิตของคนเราได้อีกด้วย ดังนั้นถ้าเรามีความพึงพอใจและเข้าใจระบบความสุขของร่างกายก็จะทำให้เราสามารถดำรงชีวิตให้มีความสุขได้อย่างเหมาะสม

^{๔๒} ศุสนีย์ ฉัตรคุปต์, **สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร**. (กรุงเทพมหานคร:องค์การการค้าของคุรุสภา.๒๕๕๕),หน้า ๔๕.

^{๔๓} สมชาย สรรพาวุธ, **อารมณ์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ,๒๕๕๖),หน้า ๓๕-๓๘.

๒.๖.๓ การสร้างความสุข

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์^{๔๔} ความสุขระดับบุคคลจะเป็นรากฐานที่สำคัญและสร้างคุณภาพที่มั่นคงให้แก่สังคม ความสุขในระดับบุคคลนั้นสืบสาวแหล่งที่มาจะได้จากสองทางได้แก่ ความสุขที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในตนเอง และความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

๑. ความสุขภายใน เป็นความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีหรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรงมักจะเป็นความสุขในระดับจิตใจและปัญญาประกอบด้วย

๑.๑ ความสุขจากการมีอิสรภาพ คือ อิสรภาพจากการถูกครอบงำทางความคิดและจากอิทธิพลของสิ่งเร้าภายนอก

๑.๒ ความสุขจากความภาคภูมิใจคือความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ ภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ต่อตนเองผู้อื่นสังคม และธรรมชาติ ภาคภูมิใจในการทำความดีงดเว้นความชั่ว

๑.๓ ความสุขจากการเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) คือมีโอกาสในการเข้าถึงธรรมะยึดถือคุณธรรมและการปฏิบัติตามหลักศาสนา

๑.๔ ความสุขจากความสงบ (สมาธิ) คือความสงบในใจไม่ฟุ้งซ่าน

๑.๕ ความสุขจากความไม่หยุตมันถ้อมัน (ปัญญา) คือความไม่ยุติธรรมเพราะตอนแรกวัดถูกเข้าใจความเป็นไปของโลกและชีวิต

๒. ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

๒.๑ ความสุขจากการมีปัจจัยสี่พอเพียง มีอาหารบริ โภคเพียงพอปลอดสารพิษมีที่อยู่อาศัยที่บ้านมั่นคงแข็งแรง มีรายได้เพียงพอกับการแสวงหาปัจจัยดำรงชีวิต

๒.๒ ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิต คือการมีหลักประกันในชีวิตระยะยาวไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาชีพ สันติภาพ รวมทั้งการปราศจากภาระหนี้สิน และมีความปลอดภัยในชีวิต

๒.๓ ความสุขจากการมีครอบครัวอบอุ่น คือการมีครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีความผูกพัน เอาใจใส่ มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สนทนาอย่างเอื้ออาทร มีความกตัญญูมีระเบียบวินัย ปราศจากความรุนแรงในครอบครัว

๒.๔ ความสุขจากการมีชุมชนเข้มแข็ง คือการที่มีชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางศาสนามีธรรมาภิบาลในท้องถิ่น ปราศจากอาชญากรรมและความรุนแรงในชุมชน

๒.๕ ความสุขจากการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คือการมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สิ่งแวดล้อมที่ดีถูก สุขลักษณะ ปราศจากมลภาวะทางกายและชีวภาพซึ่งองค์ประกอบสามประการ ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และเศรษฐกิจพอเพียง มีความใกล้ชิด กับปัจเจกบุคคลมากมีผลกระทบต่อความอยู่เย็นเป็นสุข หรือความสุขภายในของแต่ละบุคคล เศรษฐกิจของครอบครัวและ

^{๔๔} วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, **ประกายความคิดสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข**, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๕๖.

ชุมชนจะนำไปสู่ปัจจัยสี่และหลักประกันในชีวิต ในขณะที่ครอบครัวและชุมชนจะช่วยหนุนให้บุคคลมีความสุขในจิตใจจากการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและกับสิ่งแวดล้อม

ธวัชชัย กฤษณะประกรกิจ^{๔๔} ได้เสนอหนทางสู่ความสุขด้วยการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่ปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในของตัวเรา เพราะการเปลี่ยนแปลงตัวเองนั้นย่อมง่ายกว่าและดีกว่าที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมให้ได้ตามความปรารถนาวิธีการปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้แก่

๑. การมีจิตสำนึกแห่งการพัฒนาตนเอง มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความใฝ่ดี ผลักดันชีวิตให้ดีขึ้น เก่งขึ้น มีความรู้ความชำนาญในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น การพัฒนาจิตใจให้มีภาวะทางอารมณ์นั้น และแสวงหาคคุณค่าทางจิตใจที่สูงกว่าคุณค่าของวัตถุ ไม่ปล่อยชีวิตให้ไหลไปตามกระแสความต้องการทางวัตถุและประสาทสัมผัสจนทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ชีวิตเขาตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ที่ไม่มีความข้อจำกัด มีความเพียรที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจชีวิตตามที่เป็นจริง คือเข้าใจต่อธรรมชาติสูงสุดของชีวิต ดังที่มาสโลว์ (Maslow) เรียกว่า “Selfactualized needs” ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ทีเดียว

๒. สภาพร่างกายที่แข็งแรงเหมาะกับการงาน ช่วยให้เราสามารถใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ชีวิตและประกอบกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องพะวงรำคาญกับความเจ็บป่วยโดยจะต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีอันได้แก่ รับประทานอาหาร นอนหลับพักผ่อน ออกกำลังกาย นันทนาการ การหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด สิ่งเร้าที่เกื้อบจะเป็นสามัญสำนึก (Common Sense) สำหรับทุกคนแล้วแต่ในชีวิตจริงมักจะละเลยการปฏิบัติ โดยเฉพาะเวลาที่มึนมากจนลืมนมือเมื่อใช้ร่างกายจนเกินกว่าที่จะรักษาสมดุลไว้ได้ อาการของโรคต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องฟ้องให้รู้ได้ในที่สุด

๓. เรียนรู้จากความรักและการให้อภัย ความรักทำให้ใจเป็นสุข ความรักคือความปรารถนาดีที่จะให้ธรรมชาติทั้งหลายดำเนินการไปอย่างสอดคล้องกลมกลืน (Harmony) ในจังหวะและลีลาของทุกชีวิต และทุกสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การให้ความรักต่อมนุษย์ด้วยกันก็ยิ่งช่วยให้ผู้ให้และผู้รับเป็นสุขมากขึ้น เพราะความรักคือธรรมชาติดั้งเดิมของจิตใจมนุษย์นั่นเอง การให้อภัยเป็นสิ่งที่ความผูกพันความรักเป็นคุณสมบัติของจิตที่มีปัญญา มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ไม่ปล่อยให้ความแค้นเคืองบดทำลายจิตใจตนให้ตกต่ำ เพราะความโกรธเกลียดทั้งหมดนั้นล้วนอยู่ที่ใจเราหาได้อยู่ที่ผู้อื่นไม่ การปลดปล่อยจิตใจของตนให้เป็นอิสระจากเงื่อนไขความเกลียดชังผู้อื่น จิตใจก็จะปลอดโปร่งขึ้น ไม่มีภาระหนักทางใจที่ต้องคอยแบกไว้ต่อไป จิตใจจะเกิดความปิติและสงบสุขภายในเพิ่มมากขึ้น

๔. การมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน เทคนิคการมีสติในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันนั้น การใช้สติเป็นเรื่องยากที่จะฝึกให้เกิดความต่อเนื่อง เพราะความคิดฟุ้งซ่านในอารมณ์มักจะแทรกและพาให้ความคิดนั้นเปลี่ยนเรื่องไปอย่างรวดเร็ว การมีชีวิตอยู่กับปัจจุบันจะช่วยลดความเครียดสำหรับคนที่รู้สึกว่างเปล่าไม่มีเวลา การมีความรู้สึกลอยอยู่ในปัจจุบันการทำสิ่งนั้นด้วยใจความสนใจเอาใจใส่ว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิตของเรา ให้ความที่ผ่านไปมีค่าสำหรับตนเองและ

^{๔๔} ธวัชชัย กฤษณะประกรกิจ, การพัฒนาจิตใจเพื่อคลายเครียด (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (ขอนแก่น:คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๔๗-๕๐.

ผู้อื่น หากทำเช่นนั้นจะรู้สึกว่ามีเวลาเหลือเฟือที่เดียวในแต่ละวันทุกคนไม่สามารถที่จะมีความสุขในวันพรุ่งนี้หรือวันต่อไปได้ชีวิตในปัจจุบันเท่านั้นที่จะเป็นชีวิตที่แท้จริง

๕. รอยยิ้มและหัวเราะ รอยยิ้มจะช่วยลดความเศร้าหมองในจิตใจได้ เพราะรอยยิ้มเป็นการแสดงออกของทัศนคติที่อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง รอยยิ้มเป็นเครื่องแสดงออกถึงสันติสุขภายในใจ ส่วนการหัวเราะเป็นการ ได้ปลดปล่อยพลังงานที่เก็บกดไว้ในใจออกมาทำให้จิตใจความตึงเครียด

๖. ความสุขที่แท้คือความสงบ ความสงบเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา มาก ดังพุทธพจน์ว่า นัต สันติ ปะรัง สุขัง "สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี" ใจจะไหลถึงความสุขภายในที่ลึกล้ำความสุขแบบสนุกสนาน แต่ความสุขแบบที่ต้องเจอบนความทุกข์มากทีเดียว

๗. จิตสำนึกแห่งการรู้คุณ เป็นคุณสมบัติไพเราะประจำใจของมนุษย์เช่นเดียวกับ ความเมตตาและความรักอายุเกรงกลัวต่อบาป หากได้สร้างจิตสำนึกนี้ให้เกิดขึ้นในใจเสมอ ๆ จะทำให้เห็นคุณค่าของชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เกิดการถ่อมตน การยอมรับในคุณค่าของผู้อื่น มองและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในภาพรวมที่ไม่มุ่งแต่การตอบสนองความพึงพอใจของตนเองฝ่ายเดียว

๘. การปล่อยวาง ปัญหาหลายอย่างในชีวิตเป็นสิ่งที่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง หากยังยึดถือให้ได้ดังใจตน ก็จัดเป็นเหตุแห่งความทุกข์ที่เพิ่มขึ้นทุกวันการปล่อยวางไม่ใช่การหลบหนีจากสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต หรือหนีจากหน้าที่ความรับผิดชอบ ผู้ที่รู้จักปล่อยวางจะรู้สึกเบาสบายชีวิตมีอิสรภาพที่จะทำสิ่งที่ดีด้วยปัญญาและความรักโดยไม่ต้องมุ่งหวังผลตอบแทน

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี^{๔๖} อ้างในจาก มองเตญู (Montaigne) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ได้สรุปเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตไว้เป็น ๔ ขั้นตอนคือ

๑. จงศึกษาตนเองในทุกแง่มุมคือเข้าใจตนเองในทุก ๆ ด้าน

๒. จงยอมรับตนเองหลังจากที่รู้จักตนเองในทุกส่วน ควรที่จะยอมรับตนเองทั้งในแง่ดีและแง่เสีย เพื่ออาจปรับปรุงตนเองต่อไป

๓. จงยอมรับและเข้าใจผู้อื่น จากการที่เราเข้าใจตนเองอาจจะช่วยให้เรายอมรับและเข้าใจผู้อื่นได้ด้วย

๔. จงใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของตนเองอย่างมีความสุข

โดย ๔ ข้อนี้ ควรจะดำเนินไปตามขั้นตอนนับแต่ ๑-๔ มองเตญูกล่าวว่ากฎทั้ง ๔ ข้อนี้มิใช่ของง่ายที่จะปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเมื่อเราเกิดมามีชีวิตเราควรเข้าใจตนเองเพื่อจะได้มีความมั่นใจ และพอใจในตนเอง ดังนั้นการใช้สติปัญญาของมนุษย์ควรมุ่งไปสู่การแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและมวลมนุษย์ทั้งปวง ที่อาจช่วยให้เรารู้ว่าสิ่งที่เราต้องการอย่างแท้จริงนั้นคืออะไร มิใช่เป็นการแสวงหาความพึงพอใจจากภายนอกแต่ได้มาจากภายในตัวเราเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๔๗} ได้เสนอวิธีสร้างความสุขว่าทำได้หลายวิธีเช่น

๑. ยึดความสุขประเภทนิรามิสสุข สุขนามธรรม เจตสิกสุข ขอเป็นศุภีที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เราสร้างของเราเองได้

^{๔๖} จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, *ชีวิตและการรู้จัก (พิมพ์ครั้งที่ ๕)*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

^{๔๗} สัญญา วิวัฒน์, *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓)*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๓.

๒. สลัดทิ้งสิ่งไม่ดี ความคิดไม่ดี ความจำไม่ดีไปให้หมด เก็บไว้ไม่มีประโยชน์อะไร

๓. มองโลกในแง่ดีไว้เสมอ (Positive thinking)

๔. พยายามรักษาสุขภาพจิต เหล่านี้

๔.๑ ปราโมทย์ (ร่าเริง เบิกบาน แล้วยิ้ม)

๔.๒ ปีติ (อิ่มใจ แล้วยิ้ม)

๔.๓ ปัสสัทธิ (ผ่อนคลาย กายใจ แล้วยิ้ม)

๔.๔ สุข (ปลอดโปร่งโล่งใจ สบายใจ แล้วยิ้ม)

๔.๕ สมานิ (ตั้งจิตมั่นอยู่กับสิ่งที่ต้องการ ไม่หวั่นไหว วอกแวก ยึดกริม)

๕. ประกอบสัมมาอาชีวะด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

๖. ดำรงชีวิตด้วยปัญญา สัจจะ จาคะ ปุบฺบมะ (ความสงบเย็น)

๗. ดำรงเป็นสัตบุรุษ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล

สรุปได้ ว่ามนุษย์ต้องการจะ ใฝ่คว้าทุกอย่างเพื่อความสุข ความสุขที่มนุษย์แสวงหาก็คือ ความสุขอันเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจ การสร้างความสุขเมื่อพูดถึงความสุขมักจะแบ่งความสุขออกเป็น ๒ ด้านใหญ่ ๆ คือด้านร่างกายและด้านจิตใจการสร้างความสุข ด้านร่างกายจะเป็นความสุขภายนอก ซึ่งคนเราในปัจจุบันจะเกิดความเป็นสุขยากมากกว่าสมัยก่อน เนื่องจากการพึ่งพาวัตถุต่าง ๆ มากขึ้น ตกเป็นทาสของวัตถุ มีความรู้สึว่าความสุขจะเกิดจากการเสพสุขจากวัตถุภายนอก เช่นการอยากได้อะไรมีสิ่งของต่าง ๆ พอได้มาแล้วก็จะเกิดความสุขใจ แต่ความสุขใจคือความสุขที่เกิดมาจากภายในได้ความคิดและจิตสำนึกของเราเองซึ่งเราสามารถสร้างความสุขในรูปแบบนี้ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การพอใจในสิ่งที่ตนเองมีการภูมิใจในตนเอง มองโลกในแง่ดี ไม่เก็บเรื่องราวต่าง ๆ มาเป็นอารมณ์ โกรธ รู้จักให้อภัยถ้าเราทำทุก ๆ อย่างด้วยความสุขใจ แล้วมันจะส่งผลดีต่อตัวเราทั้งด้านร่างกายและสภาพของจิตใจที่ดีและยังส่งผลดีต่อคนรอบข้างที่อยู่ใกล้เราให้มีความสุขได้อีกด้วย

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดของความสุข

Sell and Nagpal^{๔๔} ได้ทำการศึกษาเรื่องAssessment of subjective well-being ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือประเมินความสุขของบุคคล โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็นรู้สึกเป็นสุขและไม่เป็นสุขการสร้างเครื่องมือนี้เรียกว่าดัชนี วัดความสุขคนไทย ๑๕ ข้อ (THI-15) ดังนี้

๑. ระดับความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับความสุขที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ไม่เลย น้อย ปานกลาง และมาก ข้อหัวข้อดังนี้

๑.๑ ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต

๑.๒ รู้สึกสบายใจ

๑.๓ ถ้ารู้สึกเบื่อหน่ายท้อแท้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน

^{๔๔} อภิชาติ มงคล และคณะ, ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย, (สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔) ๔๖ (๓), หน้า ๒๒๗-๒๓๑.

๑.๔ ถ้ารู้สึกผิดหวังในตนเอง

๑.๕ ท่านรู้สึกกว่าชีวิตของท่านมีแต่ความทุกข์

๑.๖ ท่านสามารถทำใจยอมรับได้สำหรับปัญหาที่ยากจะแก้ไข (เมื่อมีปัญหา)

๑.๗ ท่านมั่นใจว่าจะสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีเหตุการณ์คับขันหรือร้ายแรงเกิดขึ้น

๑.๘ ท่านตั้งใจที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต

๑.๙ ถ้ารู้สึกเห็นอกเห็นใจเมื่อผู้อื่นมีทุกข์

๑.๑๐ ท่านรู้สึกเป็นสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา

๑.๑๑ ท่านให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเมื่อมี โอกาส

๑.๑๒ ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง

๑.๑๓ ถ้ารู้สึกมั่นคงปลอดภัยเมื่ออยู่ในครอบครัว

๑.๑๔ หากท่านป่วยหนักท่านเชื่อว่าครอบครัวจะดูแลท่านเป็นอย่างดี

๑.๑๕ สมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกัน

๒. การให้คะแนนและแปลผลกำหนดการให้คะแนนแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มดังนี้

๒.๑ กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ๑ ๒ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ และ ๑๕ ในแต่ละข้อให้คะแนนดังนี้ ไม่เลย = ๐ คะแนน เล็กน้อย = ๑ คะแนน มาก = ๒ คะแนน มากที่สุด = ๓ คะแนน

๒.๒ กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ข้อ ๓ ๔ และ ๕ ในแต่ละข้อให้คะแนนดังนี้ ไม่เลย = ๓ คะแนน เล็กน้อย = ๒ คะแนน มาก = ๒ คะแนน มากที่สุด = ๐ คะแนน

๒.๓ เกณฑ์การกำหนดภาพรวมระดับความสุขดังนี้

๓๕-๔๕ คะแนน หมายถึง ความสุขที่ดีกว่าคนทั่วไป

๒๘-๓๔ คะแนน หมายถึง ความสุขเท่ากับคนทั่วไป

๒๗ คะแนนหรือน้อยกว่า หมายถึง ความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป

๒.๗.๑ การจัดทำดัชนีชี้วัดความสุขระดับนานาชาติ

๑. ดัชนีโลกของความสุข (Happy Planet Index: HPI)

ดัชนีโลกของความสุข (Happy Planet Index: HPI) ได้มีการจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยมูลนิธิเศรษฐศาสตร์ใหม่ (New Economics Foundation: NEF) ร่วมกับองค์กรเพื่อนโลก (Friend of the Earth) เพื่อวัดผลการพัฒนาในอีกมุมมองหนึ่ง ด้วยการวัดความสุขของประชาชนใน ๑๗๘ ประเทศทั่วโลก พิจารณาจากประเด็นหลัก ได้แก่ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และประสิทธิภาพการจัดสรรทรัพยากรกับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยนำปัจจัยมาคำนวณในสมการทางคณิตศาสตร์ กล่าวคือ ๑) ดัชนีความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) และ ๒) ดัชนีความยืนยาวของชีวิต (Life expectancy) แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความต้องการในการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ^{๔๙}

$$\text{สูตร Happy Planet Index} = \frac{\text{Life satisfaction} \times \text{Life expectancy}}{\text{Ecological footprint}}$$

^{๔๙} พระมหาสุทิตย์ อากาโร (อบอูน) ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข. ๒๕๕๓ เข้าถึงได้จาก <http://uc.thailis.or.th/Catalog/Bibltem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒>

อย่างไรก็ตาม แม้คำนวณแล้วพบว่าค่าดัชนี โลกแห่งความสุข (HPI) ของประเทศใดมีค่าสูงสุด ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลกแต่เป็นการอธิบายถึงความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้อย่างเหมาะสมที่สุด

๒.๗.๒ ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness: GNH)

ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการพัฒนา (๒๕๔๙) แนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ เกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระราชาธิบดีจิกมี ซิงเย วังชุก แห่งราชอาณาจักรภูฏานในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นับเป็นแนวทางหลักของราชอาณาจักรที่ว่า หากรัฐไม่สามารถสร้างความสุขให้แก่ประชาชนของตนได้เท่ากับว่าไร้ซึ่งเป้าหมายให้รัฐคงอยู่ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross national happiness) มีความสำคัญกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross national product) โดยแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาตินี้ได้ถูกนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ รัฐบาลภูฏานได้กำหนดแผนพัฒนาประเทศภายใต้พื้นฐานแห่งดัชนีความสุขมวลรวม ด้วยหลักการที่เรียกว่า “สี่เสาแห่งความสุข” (Four pillars of happiness) ประกอบด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติและการมีธรรมาภิบาลที่ดี โดยแนวคิดนี้จะนำไปสู่การพัฒนาเกณฑ์ในการวัดความสุข ซึ่งกำหนดองค์ประกอบของความสุขมวลรวม ประชาชาติได้เป็น ๙ องค์ประกอบ ได้แก่ มาตรฐานในดำรงชีวิต(Living standards) สุขภาพ (Health) การศึกษา (Education) ความหลากหลายของระบบนิเวศน์ (Ecological diversity and resilience) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity and resilience) การบริหารเวลา (Time use) ธรรมาภิบาลที่ดี (Good governance) ชุมชนเข้มแข็ง (Community vitality) และการมีจิตใจที่ดี (Psychological wellbeing)

๒.๗.๓ การจัดทำดัชนีความสุขของประเทศไทย

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being index) โดยกำหนดองค์ประกอบ ๗ ด้าน ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ โดยมีแนวคิดดังนี้^{๕๐}

สุขภาพ การมีสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ สถานะทางสุขภาพของประชาชน อายุขัยเฉลี่ย ความเจ็บป่วยจากโรคที่สามารถป้องกันได้และการจัดหาหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

^{๕๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ข้อมูลและตัวชี้วัดของดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ร่วมกันในประเทศไทย, ออนไลน์, https://www.nesdb.go.th/ewt_news.phpnid=๓๕๒๘&filename=index

ความรู้ ด้วยการศึกษามีความจำเป็นสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนา ความรู้ ความสามารถของคนไทย โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ อัตราการรู้หนังสือ อายุเฉลี่ยของการเข้าโรงเรียน อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยม รวมถึงผลสำเร็จด้านการเรียนรู้

ชีวิตการทำงาน การสร้างรายได้และการเป็นที่ยอมรับ ตัวชี้วัด ได้แก่ อัตราการว่างงาน ความมั่นคงของงาน จำนวนคนที่มีสวัสดิการคุ้มครองในยามเจ็บป่วยหรือเกษียณอายุ

รายได้และการกระจายรายได้ โดยเน้นการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นควบคู่กับการกระจายรายได้สู่ผู้คนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ตัวชี้วัดที่ควรใช้ คือ สัดส่วนของประชากรที่อยู่เหนือเส้นความยากจน (Poverty line) และสัดส่วนของประชากรที่มีรายได้เพียงพอต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ

ชีวิตครอบครัว การมีครอบครัวที่มั่นคงจะส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้นซึ่งตัวชี้วัดอาจพิจารณาจากความสัมพันธ์และสายใยของคนในครอบครัว ความไว้วางใจใน ครอบครัวและปัจจัยเสี่ยงต่อครอบครัว สิ่งแวดล้อม ผู้คนย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามเราต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างคนเมืองกับชนบท ตัวชี้วัดสำหรับสังคมเมืองควรเป็นสัดส่วนของครัวเรือนที่เข้าถึงน้ำประปาและ โครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ในชนบทควรวัดจากการเข้าถึงแหล่งน้ำ ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ

๒.๗.๔ ประโยชน์ของเครื่องชี้วัด (Benefits of indicator)

๑. เพื่อวัดความก้าวหน้า วัดประสิทธิภาพ ประเมินประสิทธิผลและผลกระทบของกระบวนการพัฒนา ชี้ให้ผู้บริการทราบว่าเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ใกล้จะบรรลุผลสำเร็จแล้วหรือยัง

๒. ระดับผู้กำหนดนโยบาย เครื่องชี้วัดเป็นเครื่องมือที่ใช้บ่งบอกสถานะของสิ่งที่ต้องการวัด

๓. ระดับการดำเนินงานตามแผนเครื่องชี้วัดเป็นเครื่องมือที่ใช้บ่งบอกว่าโครงการหรือบริการที่ใช้ประชาชนเหมาะสมหรือไม่ สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมหรือไม่

การสรุปผลการประเมินและสร้างการยอมรับในผลการประเมินร่วมกันพิจารณาถึงระดับคะแนนที่ได้ในแต่ละตัวชี้วัด และผลการประเมินในภาพรวมว่ามีระดับคะแนนเป็นอย่างไร ทั้งนี้การประเมินแต่ละครั้ง ต้องระบุระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินด้วย เนื่องจากค่าความสุขมวลรวมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมและความรู้สึกของคนในชุมชน ณ เวลานั้น

จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิดร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่มาจาก การสั่งสมประสบการณ์ความรู้สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้โดยทุนทางสังคมประกอบด้วย

๑. ทุนมนุษย์คือ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็น ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. หุ่นสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันหลักของชาติ ได้แก่สถาบันครอบครัว ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจน สถาบันที่สำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา การปกครอง รวมถึงองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาในชุมชน

๓. หุ่นทางปัญญาหรือหุ่นทางภูมิปัญญา คือ ความรู้ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอันสะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบการอยู่ร่วมกันของผู้คน ที่ผสมผสานกันบนพื้นฐานของการไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์ จึงก่อให้เกิด หุ่นทางสังคมที่เกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน การพัฒนา และการสร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นใหม่ตลอด

หุ่นทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีบุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวสะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์หุ่นทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีบุคคลและชุมชนได้รับจากกระบวนการหล่อหลอม เป็นคุณสมบัติติดตัวที่สามารถ นำไปเพิ่มพูนมูลค่าและแสดงออกผ่านพฤติกรรม รวมถึงเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวสะสม และให้คุณค่าด้านความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทาง เศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ^{๕๑}ได้แก่

๑. หุ่นทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งไม่ได้เพียงจำกัดในรูปแบบเฉพาะมรดก ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงหุ่นกายภาพหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคาร บ้านเรือน สิ่งประดิษฐ์ รูปปั้น

๒. หุ่นทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้เป็นหุ่นทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อยู่ในรูปของทรัพย์สินทางปัญญา เกี่ยวกับความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและ เพลง ตำนานพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมนั่นเอง^{๕๒}

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ พลธีรักษ์ และคณะ^{๕๓} ศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยบันทึกค่าพิกัดของแหล่งท่องเที่ยวด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System:GPS)

^{๕๑} Throsby, D. (2010). The economics of cultural policy. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

^{๕๒} Lee, T. H., and Jan, F. H. (2019). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management, 70, 368.

^{๕๓} ณรงค์ พลธีรักษ์ และคณะ, “โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”, รายงานการวิจัย, คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

จากนั้นจัดทำแผนที่ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวด้วยเทคนิคระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์(Geographic Information System: GIS) และวิเคราะห์กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรีและสระแก้ว จากการรวบรวมและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัย พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น ๓๙ แห่ง ตั้งอยู่ใน จังหวัดฉะเชิงเทรา ๖ แห่ง ชลบุรี ๕ แห่ง ระยอง ๗ แห่ง จันทบุรี ๕ แห่ง ตราด ๗ แห่ง ปราจีนบุรี ๔ แห่ง และสระแก้ว ๕ แห่ง ส่วนการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมี คะแนนรวมเท่ากับ ๕๓ คะแนน หากมีคะแนนมากกว่า ๒๗ คะแนน (มากกว่าร้อยละ ๕๐) แสดงว่ามีความ เป็นไปได้สูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๓๙ แห่ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีคะแนนมากกว่า ๒๗ คะแนน โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนเต็ม ได้แก่ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว รองลงมา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๕๐ คะแนน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และโรงเรียนกาสกรสวิทย์ได้คะแนนเท่ากัน คือ ๔๘ คะแนน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าระแนะ ๓๔ คะแนน เนื่องจากกิจกรรมยังไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว และขาดการบริหารจัดการที่ดี กลยุทธ์การตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย (๑) รูปแบบ ของกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าของวัฒนธรรมกับ นักท่องเที่ยว (๒) การส่งเสริมการตลาด เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียล มีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter (๓) ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวควรเผยแพร่ผ่าน เว็บไซต์หรือสื่อโซเชียลมีเดีย (๔) กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องมีความน่าสนใจ สามารถปรับและเปลี่ยนให้เข้ากับ สถานการณ์และเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหลายช่วงอายุ (๕) สร้างจุดเด่นหรือความเป็นเอกลักษณ์ให้กับ แหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ และ (๖) สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น โดยเฉพาะควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น จากผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ได้ใน ๒ ประเด็นหลัก คือ (๑) การปรับปรุงกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว และสร้างสรรค์กิจกรรม ใหม่ขึ้น โดยกิจกรรมต้องก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและ นักท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (๒) การวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

นันทนิษฐ์ สมคิด^{๔๔} ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่ จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ ๓) เพื่อเสนอ

^{๔๔} นันทนิษฐ์ สมคิด , “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”, **ดัชนีพนธ์** หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีงานวิจัย นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนา ชุมชน ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ๑. ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย พบว่า มีการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสาน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึง รากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาและต่อยอด เพื่อ ประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติและมีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อ สังคมที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงทางสายกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ไม่เบียดเบียน ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินระดับความยั่งยืน เพราะเศรษฐกิจในระดับชุมชนมีลักษณะ เป็นองค์รวม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ๒. กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน ๓) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์อย่างเท่าเทียม และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ๓. แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และ ความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และ ความเข้าใจวิถีชีวิต และ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับ พหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและ ความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็น เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะและ ร่วมลงมือกระทำ อย่างแข็งขัน และ ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบ คุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมี การปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตและ มีจิตอาสา

รามณรงค์ นิลกำแหง^{๕๕} ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๓) เพื่อศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำ ๔) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๕) เพื่อศึกษาปัจจัยการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมและปัจจัยภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัด นครราชสีมา

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท การศึกษาการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม โดยภาพรวม นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม ด้านโบราณสถาน ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษารับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับแรก และมีการรับรู้อยู่ในระดับมากการศึกษาแนวโน้มการกลับมาเยือนซ้ำชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยจะกลับมาเยือน ซ้ำในจังหวัดนครราชสีมา พร้อมกับกลุ่มเพื่อน ๆ เมื่อมีโอกาสเดินทางเที่ยวอย่างแน่นอน โดยผล การเปรียบเทียบความแตกต่างการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ พบว่า การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ ต่อกันและมีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ดารณี พลอยจั่น^{๕๖} ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งที่สามารถเป็นกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเป็นการศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการตีความโดยนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นทุนทาง

^{๕๕} รามณรงค์ นิลกำแหง, “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔ ,บทคัดย่อ.

^{๕๖} ดารณี พลอยจั่น, “ทุนทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์”วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม,ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๗) ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙ ,หน้าที่ ๖.

วัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งมาพิจารณาเพื่อวิเคราะห์และแยกประเด็นที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

ผลการวิจัยพบว่า ทูทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่น่าสนใจของชาวเขาเผ่าม้งที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เด่นชัดแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ การแต่งกาย ภาษา และประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้ง ข้อเสนอแนะคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวควรใช้กลยุทธ์การพัฒนาองค์ความรู้ของชาวเขาเผ่าม้งเพื่อให้มีความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว และกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในชุมชนของชาวเขาเผ่าม้ง นอกจากนั้นควรวางแผนจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระยะสั้นแบบไปกลับ และแบบค้างคืน

อัญธิชา มั่นคง^{๕๗} ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของทูทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทูทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ศึกษาโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ตลอดจนบทบาทของทูทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ทูทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา คือ ประเพณี ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา การทำนาแบบดั้งเดิมและการทำนาอินทรีย์ ทูบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้างเสริมความเข้มแข็งและการพัฒนา ชุมชน สำหรับทุนเครือญาตินั้นในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเคารพผู้อาวุโส เคารพกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังเป็นรูปแบบการผลิตในขั้นพื้นฐานและการแปรรูปผลผลิตที่ได้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่ายเพื่อใช้ในการดำรงชีพและจัดจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ระบบการจ้างงานยังคงมีการใช้ระบบการลงแขก เกี่ยวข้าวภายในเครือญาติและภายในชุมชน มีการจ้างแรงงานจากชาวบ้านในชุมชนเป็นครั้งคราว บทบาทของทูทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา พบว่าทูทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๐โดยประชาชนเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่อง ชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่าง ยั่งยืนหากน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่างๆ การที่จะทำให้ทูทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ทูบุคคลมีบทบาท เพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีส่วนร่วม การใช้ทูทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนจะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็น พลังในการขับเคลื่อนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

^{๕๗} อัญธิชา มั่นคง , “บทบาทของทูทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย ,มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,๒๕๕๘.

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ วิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศไทยภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ดังนี้

๑) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ผู้นำชุมชนเรื่องสร้างเครือข่ายความร่วมมือการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๒) ดำเนินการออกแบบสำรวจเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๓) สำรวจข้อมูลระดับความคิดเห็นจากการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

๔) วิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นจากการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน แนวทางการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมสู่การพัฒนากิจกรรมเชิงปฏิบัติการดังต่อไปนี้

๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ผู้นำชุมชนเรื่องสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมและสร้างมูลค่าสู่การยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๒. การปฏิบัติการสร้างมูลค่าและยกระดับสินค้าชุมชน ผู้ประกอบการชุมชนด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓. การปฏิบัติการสร้างมูลค่าเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๔. การปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า ท่องเที่ยวชุมชนด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๕. การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประกอบด้วย ๗ ตำบล ในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้ ๑. ตำบลม่วงตึ๊ด ๒.ตำบลนาปัง ๓.ตำบลน้ำแก่น ๔.ตำบลน้ำเกียน ๕.ตำบลเมืองจั้ง ๖.ตำบลท่านาว และ๗.ตำบลฝายแก้ว ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ แยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ๗ ประเภท คือ

๑. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า เขาน้ำตก ถ้ำ ทะเล

๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

๓. พิพิธภัณฑสถาน

๔. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (๑๒ เดือน)
๕. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน
๖. ไร่นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ
๗. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวและบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น)

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาตามความแตกต่างของพื้นที่ทั้งหมดทางด้านภูมิศาสตร์ และด้านการท่องเที่ยว โดยเลือกพื้นที่ให้กระจายทั่วอำเภอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในเขตอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เพื่อสำรวจและประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน จำนวน ๓๕,๙๓๕ คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้

$$n = \frac{N}{2 + N(d)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดประชากร

d คือ คลาดคลาตเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

โดยให้ความเชื่อมั่น ๙๕% และมีความคลาดเคลื่อน ๕% (d = .๐๕)

แทนค่าสูตร

$$n = \frac{35,935}{2 + 35,935 \times (0.05)^2}$$

$$n = 396 \text{ คน}$$

รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น ๓๙๖ คน

- **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ (Key Informant)** ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมจำนวนทั้งหมด ๑๒ คน ประกอบด้วย

พระยานันทมนี ,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
ผศ.ดร.เชษฐ์ นิมมาพัฒน์	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ฝ่ายบริหาร
ผศ. สมคิด นันตะ	รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์น่าน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
คุณศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
นายเรืองเดช จอมเมือง	รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ
นายวรยุทธ์ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
นายมนัส กุณนา	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
นายปวิธ คำหอม	ผู้จัดการน้ำผางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน
นางศุภรดา กานติศยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ	นายกสมาคม ทรพยากรน้ำแห่งประเทศไทย
นางสาวอรพินท์ อินวงศ์	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
นายธัชพล ยรรยง	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

- **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงปฏิบัติการ (Action Research)** การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งหมด ๑๒ รูป/คน ประกอบด้วย

ปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน

นางสาวบานบุรี ไวริม	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางวงเดือน คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย

ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

นายวรยุทธ์ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว
นางสาวจุรีรัตน์ ศรีษะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
นายวัชร สุกนา	ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย
นายประภาส อิสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
นายเกตุ ศรลปศีก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
นางเจียมจิต ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่
นายวุฒิไกร ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางดวงเดือน อินฤทธิ์	กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน และการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและ บุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๒. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน และการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๓. การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงรูปแบบกระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔. การปฏิบัติการ (Action Plan) เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุเพียง จังหวัดน่านให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

๕. ประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยมีเนื้อหาประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น โดยเป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดที่มีตัวเลือกให้เลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิด โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ๕ ระดับ โดยกำหนดให้ ข้อคำถามที่มีความหมายเชิงปฏิฐาน (Positive) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ถ้าตอบ มากที่สุด	ให้คะแนน	๕	คะแนน
ถ้าตอบ มาก	ให้คะแนน	๔	คะแนน
ถ้าตอบ ปานกลาง	ให้คะแนน	๓	คะแนน
ถ้าตอบ น้อย	ให้คะแนน	๒	คะแนน
ถ้าตอบ น้อยที่สุด	ให้คะแนน	๑	คะแนน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะในความต้องการด้านความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ ๒ ส่วน คือ ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ดังนี้

๑. ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเรียนปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของ เนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๓ ท่าน โดยนำค่าที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC)ตามวิธีการของโรวินเนลลี (Rovinelli) และแฮมเบิลตัน (Humbenton)^{๔๘} คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความเที่ยงตรงทางเนื้อหามากกว่า ๐.๘๐ ขึ้นไป

$$\text{สูตร IOC} = \frac{\Sigma R}{n}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ต้องการตรวจสอบ

ΣR แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

+๑ หมายถึง เห็นด้วยที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้

^{๔๘} ศิริชัย กาญจนวาสี, ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

-๑ หมายถึง ไม่เห็นด้วยที่จะให้นำข้อคำถามนี้มาใช้

นำผลการวิเคราะห์ไปปรับปรุงแบบสอบถามต่อไป

ผู้ศึกษาได้เลือกคำถามข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕ มาใช้เป็นข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสอบถามแล้วเห็นว่า แบบสอบถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุม ในแต่ละด้าน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยได้ค่า IOC เท่ากับ ๐.๘๘

๒. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแก้ไขแล้วทำการทดสอบ (Try Out) จำนวน ๓๐ ชุด กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่ มีความยากง่ายเพียงใด จากนั้นจึงนำมาทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟา (Cronbach's Alpha) ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมากกว่า ๐.๗ จึงจะถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจริงได้ โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๗๙

๓. ปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์สำหรับการนำไปใช้จริงต่อไป

๒. แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรของสถานศึกษาในตำบล ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน และตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านทุนทางวัฒนธรรม
- ด้านคุณภาพชีวิต
- ด้านสภาพแวดล้อม
- ด้านค่านิยมของชุมชน
- ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึก ที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเจาะจงให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อมูลระดับบุคคล และ/หรือสะท้อนข้อมูลผ่านการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือตัวแทนในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไว้ก่อนหน้า เมื่อถึงเวลานัดหมายผู้วิจัยก็จะไปตามเวลา แต่บางครั้งก็จะไม่พบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเนื่องจากออกไปทำงาน ผู้วิจัยต้องพยายามกลับไปใหม่ เมื่อพบผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกครั้งก็จะทำการสัมภาษณ์ทันที การนัดหมายจึงไม่มีผลต่อโอกาสในการสัมภาษณ์มากนัก หากผู้วิจัยไปพบครั้งแรกแล้วขอสอบถามข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะถือโอกาสนัดหมายไว้เพื่อทำการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป โดยมีวิธีปฏิบัติ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังนี้

๑. การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้นเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านต่าง ๆ

๒. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓. การสำรวจ/ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางสังคมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จารีตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้นำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการเข้าพบพูดคุย โดยทั่วไปนักวิจัยจะให้ผู้นำทางซึ่งเป็นบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นที่รู้จักของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ประสานให้เกิดการพบปะพูดคุย โดย ประเด็นของการพบปะพูดคุยประกอบด้วย

- การแนะนำตัวของคณะผู้วิจัย
- การชี้แจงวัตถุประสงค์/กระบวนการวิจัยและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์
- การสอบถามประเด็นสำคัญของสินค้าของศิลปิน
- การเตรียมพร้อมในการศึกษา/สำรวจ/การสนทนากลุ่มเจาะจง

๕. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว ผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูล หรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันเป็นกลุ่มซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี

๖. การเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลได้วิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และวิเคราะห์โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้วมาจัดทำให้เป็นระบบ หาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลภาพรวมตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

๑. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

๒. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

๓. เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

๒. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านเพื่อให้เห็นรูปแบบ แนวทาง การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ และปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” ที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาก่อนการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอกุญแจ จังหวัดน่านโดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความ สัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากการสืบค้นเอกสาร (Documentary research) หนังสือ บทความตีพิมพ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่าง ๆ จากนั้นได้ศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน ที่ดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ถิ่นอำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน รวมจำนวนทั้งหมด ๕๐ รูป/คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์รวมกันเพื่อนำเสนอเป็นผลการศึกษางานวิจัยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเป็นการวิจัยแบบ
ผสมผสาน ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและ
รวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม
เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดก
ศิลปวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา
(Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ
เชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นั้น ผู้วิจัยจะศึกษา
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี
(พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐
ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และ
ปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจ
สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยใช้การ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการ
พัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการ
ภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ถิ่นอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน
โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน
ทั้งหมด ๕๐ รูป/คน จากพื้นที่จำนวน ๗ ตำบลในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยการดำเนินงานวิจัย
ตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยอัน
จะนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของ
อำเภอกู่เพียง และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการประเมินความสุขจากการ
ส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและจากการประเมินตนเองของ
ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านโดยสรุปผลการศึกษาของงานวิจัย ได้ดังนี้

๔.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมอำเภอกู่เพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน

๔.๒ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม
ของอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๔.๓ การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

๔.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่น โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าตองเหลือง ขมุ ไหลื้อ ม้ง และลัวะ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเรื่องความสมบูรณ์ของธรรมชาติ จึงจัดว่าอยู่ในระดับที่สูงมาก มีอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายรูปแบบ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานจิตรกรรมฝีมือช่างโบราณและสถาปัตยกรรมล้านนาที่เก่าแก่งดงามตามวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ผ้าทอลายน้ำไหลและไทลื้อ) และงานหัตถกรรมต่าง ๆ จังหวัดน่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้จากความพยายามในการที่จะพัฒนาให้เป็น “เมืองมรดกโลก”

เช่นนั้นแล้ว เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น พื้นที่จำเป็นจะต้องเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State)^{๕๙} วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรม คือ ความรู้สึนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง^{๖๐} ดังนั้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นทุนทางสังคมหนึ่งที่จะช่วยยึดโยงให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึง ความสำคัญของจิตวิญญาณของตนเอง มีการสืบสารวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมาภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างสมดุล ประชาชน

^{๕๙} ชนิตา เสริมไพศาลสุข ,เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๕๐).

^{๖๐} กาญจนา แก้วเทพ, มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลัสสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สภาคทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐).

อยู่กันอย่างมีความสุข เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด^{๖๑}

อย่างไรก็ดี การพัฒนาพื้นที่เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว แม้จะสามารถแก้ไขปัญหาสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี แต่การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เพราะฉะนั้น การเลือกนำทุนทางศิลปวัฒนธรรมย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีดังกล่าว จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) นโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ มีความภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมไทยประเทศไทยสามารถเผยแพร่งานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยไทยไปทั่วโลก และใช้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ หรือแก้ไขปัญหาคัดแย้งระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ซึ่งในการพัฒนาและยกระดับทุนทางศิลปวัฒนธรรม มีนโยบายที่เกี่ยวข้อง คือ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ และนโยบายรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑ แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙) และมติที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาและส่งเสริมงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความภาคภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และยังคงรักษาไว้ซึ่งรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ศักยภาพของศิลปวัฒนธรรม

^{๖๑} ญัฐนรี ศรีทอง, การเพิ่มศักยภาพภาวการณ์เป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๕๑).

ร่วมสมัยของไทยในปัจจุบันยังคงมีความสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว สามารถผลักดันให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ผ่านการเผยแพร่งานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในภูมิภาคอาเซียนและทั่วโลกสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ในฐานะหน่วยงานหลักของประเทศที่เป็นผู้นำการพัฒนาองค์ความรู้และส่งเสริมสนับสนุน และเผยแพร่กิจกรรมสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสังคมไทยภายใต้เจตนารมณ์ข้างต้น จึงได้จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ทางสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยยังได้นำร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ และนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ มาเป็นกรอบทิศทางการขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยโดยสามารถนำมิติทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ พร้อมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และสร้างสินค้านวัตกรรมเพิ่มมูลค่าเพื่อแข่งขันได้ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต^{๖๒}

๒) ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ที่ระบุว่า “เกษตรกรรมมั่นคง ภาคการเกษตรมั่งคั่ง ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน” **เกษตรกรรมมั่นคง** พัฒนาการองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรสู่ความเป็น Smart Farmers เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต พัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรและเชื่อมโยงเครือข่าย สถาบันเกษตรกรสู่ Smart Group และ Smart Enterprise สร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการ ต่อมา **ภาคการเกษตรมั่งคั่ง** ส่งเสริมและสนับสนุนภาคการเกษตรในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยขับเคลื่อนการวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตลอดโซ่อุปทานสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมทั้งขยายบทบาทสู่ภาคบริการ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร มุ่งสู่เกษตร ๔.๐ภายใต้ Thailand ๔.๐ พัฒนาระบบสารสนเทศทางการเกษตรที่ทันสมัย ให้เกษตรกร องค์กรเกษตรกร ภาคเอกชน รวมทั้งภาครัฐ นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน อาทิ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่เกษตรผสมผสานสร้างทุนทางปัญญาให้แก่บุคลากรและนักวิจัยภาครัฐให้เป็น Smart Officers และ Smart Researchers ตลอดจนเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทุกภาคส่วนโดยใช้กลไกประชารัฐ**ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน** บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ SDGs และส่งเสริมการทำ การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการทำการเกษตรบริหารจัดการน้ำ

^{๖๒} สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, นโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ,(พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) , <https://www.ocac.go.th>.

ครบวงจร เพิ่มพื้นที่ชลประทานให้เต็มศักยภาพส่งเสริมการใช้น้ำทางการเกษตรอย่างคุ้มค่า รวมทั้งการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำการเกษตร^{๖๓}

๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) มีเป้าหมายหลัก เพื่อให้ได้คนไทยที่มีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบต่อและทำประโยชน์ต่อส่วนรวมมีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียงมีความเป็นไทย ทั้งนี้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยมีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ใน ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย **ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์** โดยมีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๑ “คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม” และเป้าหมายที่ ๕ “สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาชุมชน สื่อมวลชนและภาคเอกชน” ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมจะดำเนินการเพื่อสนองเป้าหมายดังกล่าวโดยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม อนุรักษ์ และสร้างค่านิยมความเป็นไทยที่ดีงาม การสืบสาน สร้างสรรค์มรดก ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการดำเนินการเพื่อประชาชนกลุ่มเป้าหมายนำหลักธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ**ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน** โดยมีความเกี่ยวข้องกับ เป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๔ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ไม่ต่ำกว่า ๓ ล้านล้านบาท และอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (The Travel & Tourism Competitive Index : TTCI) โดยศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยสามารถสนองเป้าหมาย ดังกล่าวผ่านการเน้นการสร้างคุณค่าเชิงสังคม และมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของศิลปะและวัฒนธรรม ในการวางแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิเศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เสริมสร้างผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยสามารถช่วยยกระดับมาตรฐานสินค้าพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสินค้านวัตกรรมเพิ่มมูลค่า ขยายตลาดและสร้างโอกาสทางธุรกิจ นอกจากด้านเศรษฐกิจแล้วศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยยังเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมที่มีลักษณะของการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ และถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวทั้งภายในและ

^{๖๓} กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙), ๒๕๕๙, <http://www.oic.go.th>

ภายนอกประเทศผ่านสังคมยุคดิจิทัลศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจึงต้องสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ เพื่อสร้างค่านิยม ทักษะ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต

๔) การพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม สร้างความเข้มแข็งจากภายใน เชื่อมเศรษฐกิจไทยสู่โลกด้วยความสมดุลสร้างคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ทั้งด้านพุทธิศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษาและจริยศึกษา สร้างสังคมไทยเป็น “สังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน” โดยน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำเนินชีวิต และผนึกกำลังสานพลังประชารัฐ เน้นการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง และรวมกันเป็นกลุ่มอย่างมีพลัง โดยการเติมเต็มด้วยวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา ต่อยอด ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ๕ กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย ประกอบด้วย ๑) กลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร เกษตรและไบโอเทคโนโลยี ๒) กลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อสุขภาพ ๓) กลุ่มอุตสาหกรรมอุปกรณ์อัจฉริยะ และหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม ๔) กลุ่มอุตสาหกรรมดิจิทัล ระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ ๕) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย ๔.๐ คือ การส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ๕ F คือ ๑) อาหาร (Food) ๒) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) ๓) การออกแบบและแฟชั่น (Fashion) ๔) มวยไทย (Fighting และศิลปะการป้องกันตัวแบบไทยและ ๕) เทศกาล ประเพณี (Festival) โดยการดำเนินงาน ดังกล่าวจะต้องมีการบูรณาการและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตามแนวนโยบายพลังประชารัฐ เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการ ดังกล่าวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและลูกค้า เชื่อมโยงความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น ประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มสมาชิกอาเซียน ฯลฯ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการตามกรอบทิศทางการขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

นอกจากนี้ การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการเสริมสร้างการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

๔.๑.๑ แนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม

จากแนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม พบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันกลายเป็นต้นทุนบ่งชี้คุณค่าพื้นที่และช่วยกำกับความเป็นลักษณะจำเพาะของชุมชน เมื่อพิจารณามิติคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะถือเป็นรากเหง้าและสิ่งสะท้อนตัวตนของผู้คน เป็นบ่อเกิดความเจริญรุ่งเรือง และหากมองในมิติเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้นว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่นำมาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่

สินค้าและบริการได้^{๖๔} องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้บัญญัติอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. ๒๐๐๓ ขึ้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจและข้อตกลงความร่วมมือระดับนานาชาติ ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวและได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเพื่อพิทักษ์สิทธิ์อันพึงมีตามอนุสัญญาที่ระบุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ^{๖๕} เช่นนั้นแล้ว ในเชิงพื้นที่ ประชาชนจึงได้นำภูมิปัญญามรดกศิลปวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ผสมรวมกับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม พร้อมสร้างจุดเด่นของสินค้าให้แก่ชุมชนโดยผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ และประยุกต์ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในการนำมาสร้างประโยชน์และรายได้ให้แก่ประชาชน ผ่านการมีศูนย์การเรียนรู้ให้ชาวบ้านมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นกิจการนำเสนอต่อตลาดแล้วทำให้ตลาดมีโอกาสเลือกเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับในยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิตการสร้างสรรค์คุณค่า หรือ Value Creation มีความแตกต่างจาก Value Added ซึ่งแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) คือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ และทำให้เกิดความนิยมการยอมรับจากผู้บริโภค ทั้งนี้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ได้รับเพิ่มคุณค่า (Value Added) เข้าไปทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ผู้บริโภคได้รับสิ่งที่เพิ่มไปจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป

๔.๑.๒ การสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มมีหลากหลายแบบ เช่น การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตาม ข้อเสนอของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products) และผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์

^{๖๔} Janpetch, K. & Siriwong, P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences), 10(1) ,2017), 111–121.

^{๖๕} Torpanyacharn, K, A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal, 14(1) ,2021), 1–25.

ประวัติศาสตร์ขององค์ประกอบในผลิตภัณฑ์และแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการ เพื่อนำมาปรับใช้และประยุกต์ให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม พร้อมทั้งคงคุณค่าของความตังามนั้นไว้ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีคุณค่าอย่างยั่งยืนและไม่ล่อนหายไปตามกาลเวลา

๔.๑.๓ การใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ทรัพย์สินทางปัญญา เป็นหนึ่งในทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่สัมผัสไม่ได้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อยู่ในลักษณะของความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ภาษา ดนตรีและ เพลง ตำนานพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มาใช้เป็นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ที่ได้ถ่ายทอดจากบริบทที่แวดล้อมอยู่ในรูปของความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา ฯลฯ จนกลายเป็นแบบแผนความคิดและการกระทำของคนในสังคม และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์ภายในสังคมนั้น ๆ มีจุดร่วมเชิงวิถีคิดและการแสดงออกซึ่งเป็นตัวตนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อน อันเป็นผลจากการที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และกระบวนการหลอมรวมที่เชื่อมโยงกัน โดยทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและความต้องการของสังคม ใน ๓ รูปแบบ คือ ขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง ขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน และ ขึ้นเป็นสถาบัน รายละเอียดดังนี้ ๑) ทุนทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง หมายถึง การลงทุนลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้จนกลายเป็นนิสัยของคนเมืองน่าน เช่น กิจกรรมการบวชป่า ที่ส่งผลให้ชาวน่านมีบทบาทในการผลักดันให้มี พ.ร.บ.ป่าชุมชนขึ้น ๒) ทุนทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน หมายถึง ทุนวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจับต้องได้ สื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน เป็นที่รู้จักในเวลานี้ เช่น ภาพปูม่าน - ย่าม่าน ที่ถูกเรียกขานว่า ภาพกระซิบรักบันลือโลก และ ๓) ทุนทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบัน หมายถึง ความน่าเชื่อถือทางวิชาการและสิ่งที่แสดงออกถึงคุณสมบัติที่สร้างใบรับรองทางความสันติทางวัฒนธรรม ตามธรรมเนียม ตามศรัทธา และตามกฎหมายที่มีอยู่ในจังหวัดน่าน ที่พบเห็นและสามารถกล่าวได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบันของจังหวัดน่าน

๔.๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย และมีความสำคัญ โดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้น ซึ่งเมื่อทบทวนแล้วนั้น พบว่า สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) รวมถึงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งการสร้างความสะดวกของการพัฒนาทั้งในมิติของพื้นที่ เวลา กิจกรรม รูปแบบ และกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อการสร้าง

รายได้ และกระจายรายได้สู่ชุมชน และการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่การเติบโตในอนาคต บนพื้นฐานของการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศ คือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับ ประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทย ท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และด้วยปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ที่เปลี่ยนไป โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น^{๖๖}

ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้านมากขึ้น จากการเปิดตัวโครงการท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งในแนวทางนี้จังหวัดน่าน นับว่ามีจุดเด่นในการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีหก เป็ง ซึ่งเป็นประเพณีมีสการพระมหาธาตุแช่แห้ง ๗ วัน ๗ คืน แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคนเกิดปีเถาะ ซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิด ทำให้นักท่องเที่ยวล้นหลามเข้ามา สักการะกันอย่างต่อเนื่อง สัมผัสวิถีชีวิตถิ่นภูเพียง ชมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การตีกลอง การแข่งขันจุดบอก ไฟดอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ หรือ วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พระธาตุแช่แห้ง เป็นปูชนียสถานเก่าแก่ คู่บ้านคู่มือนานมานาน สร้างในสมัยพระยาการเมืองราว ๖๐๐ ปี ก่อนพระธาตุแช่แห้ง ถือเป็นพระธาตุคู่รักรักของคนเกิดปีเถาะ ทุกๆปีในวันเพ็ญ เดือน ๖ หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ จะมีประเพณีมีสการองค์พระธาตุฯ ในวัดพระธาตุแช่แห้ง ยังมีวิหารหลวง วิหารพระนอน และบันไดนาค ที่มีคุณค่าแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานความคิดความเชื่อทางพุทธปรัชญาไว้อย่างกลมกลืน เป็นต้น

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ จำเป็นจะต้องอาศัยการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมในชุมชนของพื้นที่ เพื่อให้การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยมีชุมชนเป็นรากฐาน โดยมีการเปลี่ยนผ่านจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมหาชนสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดน่าน (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔) ได้ดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองแห่งความสุข เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ธรรมชาติสมบูรณ์ การเกษตรมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งท่องเที่ยวยั่งยืน” จากยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในลักษณะประชารัฐ โครงการยกระดับอุตสาหกรรมเครื่องเงินและผ้าทอน่านสู่นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน จากการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และคนในชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางในการวางแผนพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์จากการ

^{๖๖} กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐).

ท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเพื่อให้บ้านเป็นเมืองที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม เพื่อการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน ต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และมีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔.๑.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกัน ด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของสังคมการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับต่างๆ ทางบริหารจัดการและทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน

การมีส่วนร่วมที่สำคัญมี ๖ ขั้นตอน ที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด เป็นขั้นตอนที่บ้าน วัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการ พัฒนาบุคลากรให้มีแนวคิดและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน โดยการจัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ เชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยายให้ความรู้ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนได้ศึกษาดูงานทั้งภายในจังหวัด และภายนอกจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา ให้ทุกคนมองเห็นว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องมาจากการขาดความร่วมมือและความเสียสละของ คนในชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงได้ร่วมกันคิดกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักการเสียสละ มีจิต อาสา และทำงานเพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น กิจกรรมการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติ การสร้างจิตอาสา การจัดกิจกรรมประจำปีท้องถิ่น เช่น วัดพระธาตุแช่แห้งจัดกิจกรรม ๖ เป็ง จะอยู่ในช่วงเดือน มีนาคม หนองน้ำครก ช่วงเทศกาลลอยกระทง บ้านคั้งถ้ำช่วงฤดูน้ำหลาก เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา โดยผู้นำทางศาสนา และชุมชนในการศึกษาบริบทของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น หนองน้ำครกมีจุดเด่นจากหนองน้ำที่เต็มไปด้วยศิลปะความงามของธรรมชาติ มีทั้งนกหลากหลายชนิด ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงปลูกพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ บ้านคั้งถ้ำภูมิปัญญาด้านการหาปลาโดยใช้คั้ง (เครื่องมือตกปลา) เป็นสโกลแกน โดยปี ๒๕๖๔ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมกับโครงการ U๒T

สร้างกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี่ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน เริ่มตั้งแต่โครงสร้างการบริหารองค์กรมีพระสงฆ์เป็นประธาน หรือที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหารงาน แต่ละระดับไม่ว่าจะเป็น คณะกรรมการสถานศึกษาผู้ปกครององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หน่วยงาน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเครือข่ายมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ หลังจากวางแผนการดำเนินงาน แล้วในขั้นตอนนี้ก็ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำหนดไว้มาจัดทำ แผนการเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

ขั้นตอนที่ ๖ การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล หลังจากดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมกันพัฒนาผลงาน และปรับปรุง ๒๖ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญา

ระดับการมีส่วนร่วมระดับด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อพึงสังเกตคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

๑. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ

๒. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือการบรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น

๓. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

๔. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ เหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๖. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ แต่การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใด โดยในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม

กล่าวโดยสรุป แนวทางและรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับการท่องเที่ยว ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยและแนวทางส่งเสริม ๗ ประเภท ได้แก่ ๑) ปัจจัยพื้นฐานการมีส่วนร่วมจากทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้กันมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็นร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ เมื่อทุกส่วนร่วมกันแล้วองค์กรย่อมสำเร็จ ๒) ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระดับชุมชน ในด้าน เพศ อายุ การศึกษา หรือตัวแทนของชุมชนบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากชุมชน ๓) ปัจจัยด้านองค์การ ทั้งบรรยากาศการทำงาน การสื่อสารองค์การให้รับรู้ข่าวสารกิจกรรม ภาวะเปียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา การประชาพิจารประชาชน ๔) ศักยภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยวในรูปแบบการเสริมสร้างต้นทุนของชุมชนทั้งศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เน้นความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้เป็นที่น่าสนใจ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน พัฒนาสถานที่ให้เหมาะสมปลอดภัย รวมทั้งแผนในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันผู้คนสามารถเข้าถึงได้ ๕) สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้น ที่พักนักท่องเที่ยว หอมน้ำห้องสุขา แสงสว่างให้เพียงพอ เส้นทางสะดวกสบายสะอาดร่มรื่น เหมาะสม ๖) ศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม การให้ความรู้คนในองค์กรและนักท่องเที่ยว การจัดการต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ และ ๗) ปัจจัยภายนอก การที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร ภาควิชาการ การพัฒนาแผนการบริหารจัดการระดับชุมชนให้สอดคล้องกับแผนการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับประเทศ ย่อมทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

รูปภาพที่ ๔.๑ สรุปแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมความสำเร็จของการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงอย่างยั่งยืน

๔.๒ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จำเป็นจะต้องคิดวิเคราะห์และประเมินก่อนจะดำเนินการหรือการตัดสินใจในการ ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าพื้นที่นั้น พร้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวหรือไม่ โดย จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความรู้และศักยภาพการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ อำเภอ ภูเพียง จังหวัดน่าน โดยการพัฒนาหรือการปรับปรุง ต้องพิจารณาความน่าสนใจของท้องถิ่นว่ามีเพียง พอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวหรือไม่ หรือ การปรับปรุง สภาพบริบทโดยรวมของพื้นที่ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือระบบ นิเวศ จากข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๑. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ๒. แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที สวยงาม ๓. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ๔.งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี ๕. ภูมิปัญญา

พื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน ๖.การประกอบอาชีพหลักในชุมชน และ ๗. ธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการชุมชน เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว สำหรับศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมต้องพิจารณาว่าพื้นที่มีความรู้เพียงพอต่อการบริหารจัดการมาน้อยเพียงใด มีรายละเอียดดังนี้

๑) ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงพื้นที่ พื้นที่จำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมกำหนดทิศทางของพื้นที่ ซึ่งการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มา ซึ่งชุมชนนั้น เป็นเจ้าของ และมีส่วนในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวตนเองจะช่วยให้คนในพื้นที่เข้าใจความต้องการและศักยภาพของพื้นที่ สามารถนำวัฒนธรรมดึงออกมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งพื้นที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นคนในพื้นที่ จำเป็นจะต้องมีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว มีสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผ่านกระบวนการไตร่ตรอง และคิดเปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงกับความคิดของคนอื่น ความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพและความสามารถของพื้นที่ โดยข้อมูลที่จะนำไปสู่การตัดสินใจสามารถแบ่งประเภทของความรู้ออกเป็นความรู้ที่ฝังใน (Tacit Knowledge) ซึ่งอยู่ในตัวคนอันเกิดจากประสบการณ์ ภูมิปัญญาหรือสัญชาตญาณ และความรู้ที่แสดงออกจากเด่นชัด ซึ่งสามารถจัดเก็บไว้รูปของเอกสาร เป็นความรู้ที่สามารถเก็บรวบรวมได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งผู้นำและคนในชุมชนต้องมีความรู้ในการกำหนดกระบวนการทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง และรู้ว่าคนในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนนั้นมีจุดขายที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์รวมทั้งมีการพัฒนา

๒) ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ต้องเริ่มต้นจากบุคคล โดยคนในชุมชนต้องรู้จักประวัติศาสตร์และภูมิหลังของชุมชนเพื่อนำสู่การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนคนในชุมชนมีความพร้อมต่อการเรียนรู้ มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกันได้ ทั้งนี้ ยังจำเป็นต้องอาศัยศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งหมายถึงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานกันมาคนในชุมชนต้องเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสามารถนำทรัพยากรมาจัดการอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งการจัดการความสัมพันธ์ของคนกับทรัพยากรต้องอาศัยความสามารถในการจัดการสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอาศัยผู้นำที่ได้รับการยอมรับ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ในการมองอนาคตของชุมชน เข้าใจเรื่องราวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งประชาชนทั่วไปด้วย

ทั้งนี้ ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวอาจต้องใช้องค์ประกอบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุม องค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) องค์ประกอบด้านพื้นที่คือการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วย ทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือคงความเป็นเอกลักษณ์ ๒) องค์ประกอบด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในแหล่ง ท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง ๓) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือความ หลากหลายของกิจกรรม และ ๔) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ นำมาวิเคราะห์และปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวตามที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวได้ภายในพื้นที่ ซึ่งการรู้จักพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป้าหมาย เช่น นักท่องเที่ยวชาวตะวันตกชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เดินป่า หรือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น ชอบภูมิปัญญาการทอ ผ้า ชอบความสนุกสนาน กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ หรือนักท่องเที่ยว ที่นิยมการซื้อของที่ระลึก ของฝาก เป็นต้น ทางชุมชนต้องดำเนินการ สร้างหรือพัฒนาจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการ ในขณะเดียวกันก็ยังคงความเป็นตัวตนของ ชุมชน และนำไปสู่การตลาดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเชิญ กลุ่มเป้าหมายมาเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวทดลองและนำไปปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของพื้นที่ จึงส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อพื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลินและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ตั้งกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้

การลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมการสร้างเครือข่ายและพัฒนาชุมชน

ประชุมร่วมกับชุมชนในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวในตำบล
ฝายแก้ว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมการพัฒนาและการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการ
ท่องเที่ยวในตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

การส่งเสริมในการช่วยยกระดับและสร้างมูลค่าของการท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์แหล่ง
ท่องเที่ยวผ่าน สื่อ Facebook, Instagram, TikTok, Twitter, YouTube หรือ LINE

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุก
ของชุมชนนั้น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

๑. การวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ ต้อง
เข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจ
ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หรือชวนคิดต่อปัญหาที่
กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงาน
ตามกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการที่มี
ร่วมกันของประชาชน และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งความ
ร่วมมือของชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการดำเนินสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จ และชุมชนจะสามารถพึ่งพา
ตนเองได้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนของชุมชน และเกิดการรับรู้ของ
ประชาชนอย่างแท้จริง และนำมาสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนของชุมชน
อย่างแท้จริง

๒. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต พบว่า หากจะใช้ทุนทางวัฒนธรรม
มาพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวจำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและ
วัฒนธรรม โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การวางแผนที่
เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต จัดสรรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานการให้บริการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการ
ท่องเที่ยวนานขึ้น ทำให้ประทับใจจนต้องกลับไปเที่ยวซ้ำอีก พร้อมวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้

สอดคล้องกับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการวางแผนพิจารณาด้านราคาและคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างรายได้สู่ประชากรที่ประกอบการใน ท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

๓. การกำหนดกิจกรรม พบว่า การจัดทำกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยมีบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาร่วมกันจัดกิจกรรม แต่นักท่องเที่ยวประเภทจะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับชุมชนบ้านคั้งถี้ ได้จัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ภายใต้โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย (ตำบลฝายแก้ว) เป็นกิจกรรมการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี้ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นพื้นที่ ที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างไว้ก็ดี เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำหลักการของ Smith ที่ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔. การดำเนินกิจกรรม พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งมีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นั้นมีผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งมีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนตำบลฝายแก้ว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการยกระดับสินค้าผลงานด้านศิลปะการสร้างสรรคพุทธศิลปกรรมในเชิงพาณิชย์ (สร้างพระพุทธรูปไม้และหัตถกรรมพื้นบ้าน) ชุมชนต้องการยกระดับฝีมือและการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกิดขึ้นในตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๕. การประเมินผลกิจกรรม การสร้างความเข้าใจให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยว จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมี

ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้องค์กรชุมชนหรือประชาคมมีบทบาทต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหามา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย ซึ่งเน้นความสำคัญให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเหล่านั้น ขณะที่ มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือให้การสนับสนุน

ดังนั้น ปัจจัยความสำเร็จที่ได้จากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน สถาบันทาง สังคมในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นั้นล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของความผาสุกของชุมชนที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๒.๑ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านนั้น สามารถสร้างทุนทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ได้ จากการเสวนาและรวบรวมข้อมูลจากดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคในการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ การจ้างงาน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะที่ด้วยกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และหาแนวทางส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยคณะวิจัยได้จัดกิจกรรมการเสวนาโดยการบูรณาการในวันเปิดศูนย์การเรียนรู้ภูเพียงโมเดล รักษาป่า น่าน วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ณ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ๔ ประเด็น คือ ๑. การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ๒. การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชน

หรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม ๔. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ดังนี้

๑. การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

พบว่า ประเด็นการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนในจังหวัดน่านจังหวัดน่านควรมีแนวทางร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาร่วมมือกันในการที่จะผลักดันให้จังหวัดน่านมุ่งสู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งได้มีการประชุมเพื่อวางแผนจัดทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับการดำเนินการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และแม้ว่าจังหวัดน่าน จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของที่มีหลากหลายและพร้อมต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา แต่ก็ยังพบว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านยังขาดการบริหารจัดการในด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาที่เหมาะสม จึงทำให้จังหวัดน่านจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการสำรวจและพัฒนาเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ผ่านการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบล หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“การสร้างทุนวัฒนธรรมให้กับพื้นที่นั้น นับเป็นกลไกทางการตลาดที่สำคัญ เพราะการสร้างภาพลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มีลักษณะโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมแบบที่ไม่สามารถพบเจอได้ในที่ไหน แต่หากจะต้องการชมพิพิธภัณฑ์สถานหรือต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านจะต้องนึกถึง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่านเท่านั้น ซึ่งเรื่องนี้ประชาชนไม่สามารถจะทำได้เพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและแนวทางจากภาครัฐในการช่วยให้ความรู้ด้านการตลาด วิธีการประชาสัมพันธ์ หรือการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความโดดเด่น และดึงศักยภาพของพื้นที่ขึ้นมา ให้มีเกิดภาพลักษณ์ ความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน” (ผศ. สมคิด นันตะ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“วางแผนการตลาดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างมูลค่าให้กับผลงานได้ ต้องมีความเป็นเอกลักษณ์ แสดงวัฒนธรรมที่มีค่ามากกว่าเงินตรา นำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวเห็นว่า วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหารมีเรื่องราว มีวัฒนธรรมที่งดงาม เพื่อดึงดูดความสนใจและเป็นจุดเด่นของพื้นที่”(ผู้จัดการวิสาหกิจชุมชน ชีววิถีตำบลบ้านน้ำเกียน ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“งานศิลปะศิลป์ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลักของศิลปินล้านนา เป็นผลงานที่มีความโดดเด่นสามารถสร้างมูลค่าให้พื้นที่ได้ เพราะไม่เพียงสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แต่สอดแทรกถึงความเข้าใจในคติธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นการตลาดที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม นำสินค้าที่เป็นจุดเด่นภายในจังหวัด มาเป็นเอกลักษณ์เรียกให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจ ซึ่งไม่

สามารถหาได้จากที่อื่น...ชาวบ้านและกลุ่มศิลปินล้านนาได้นำทุนตรงนี้มาเป็นส่วนช่วยในการเรียกผู้คนเข้ามาท่องเที่ยว” (ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การตลาด จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ว่ามีสถานที่ใดในพื้นที่ของที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ในทุกช่องทางที่ง่ายต่อการเข้าถึง เมื่อประชาสัมพันธ์ควรมีรูปแบบที่น่าสนใจให้มีความเข้าใจในบริบทของชุมชนสื่อถึงความโดดเด่นของอำเภออยู่เพียงว่ามีอะไรน่าชมน่าเที่ยว ไปมาอย่างไร และก็จะมีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมไปกับคนในชุมชน ได้เห็นถึงวัฒนธรรม...เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ก็จะอยากกลับมาเที่ยวซ้ำอีกหรือบอกให้คนอื่นมาเที่ยวพื้นที่เรา” (ผู้คุณศุภรดา กานตศยากุล รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“ปัจจุบัน การส่งเสริมการตลาดมีเยอะแยะมากมาย เช่น การลดราคาหรือการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ผ่านสื่อโซเชียล มีเดีย Facebook, Instagram และ Twitter ซึ่งข้อมูลข่าวสารพวกนี้ ส่วนควรเผยแพร่ผ่าน เว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดีย เพราะเป็นสิ่งที่คนเข้าถึงได้ง่ายและสนใจคนปัจจุบัน ยิ่งหลังโควิด-๑๙ ถ้าที่ท่องเที่ยวไหนมีกิจกรรมน่าสนใจคนก็ยิ่งเยอะ นี่เป็นสิ่งที่ต้องทำ” (นายเรืองเดช จอมเมือง รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่านผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น การวางแผนการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์ จะช่วยให้แสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับรู้ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งการตลาดลักษณะนี้ช่วยพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

๒. การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน

พบว่า จังหวัดน่านให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นเมืองที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ผ่านกลยุทธ์ ๕ ข้อ คือ เริ่มจาก ๑) การค้นหาพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ๒) การบริหารจัดการภาครัฐและชุมชน ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ๓) การพัฒนาศักยภาพทรัพยากร มนุษย์ด้านการท่องเที่ยว ๔) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวหนาแน่น (Intensive tourism) และ ๕) การยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเป็นสากลและยั่งยืน สอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ฐานะคนในพื้นที่ที่มองว่าการจะยกระดับพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมองความเป็นจริงตามบริบทชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ควรมีความเข้าใจก่อนและก็จะจัดการสิ่งเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ...โดยรวมแล้วก็คือพื้นที่ก็ต้องเขามามีส่วนร่วมตั้งแต่การทำความเข้าใจในการที่จะใช้พื้นที่นั้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากเกิดการพัฒนาเพียงฝั่งเดียว เช่น จากผู้ประกอบการหรือราชการ แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือขาดความเข้าใจ ก็อาจจะมีปัญหาที่หลังได้” (นายวรยุทธ เขียวปัญญา กำนันตำบลฝายแก้ว ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“แต่ละพื้นที่แต่ละตำบลต่างก็มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่น่าสนใจด้วยกันทั้งนั้น คือถ้าเราสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือผลักดันให้เกิดความน่าสนใจ และเอื้อต่อการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีแผนจัดเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่มีสถานที่เรียนรู้ เยี่ยมชมธรรมชาติ หรือมีดนตรีการแสดง พร้อมทั้งครบวงจรรองรับต่อการมาเที่ยวก็จะช่วยให้ให้นักท่องเที่ยวสนใจกันได้มากขึ้น... จังหวัดน่าน แค่อำเภอภูเพียง ก็มีหลายตำบลที่มีสถานที่ที่น่าสนใจแล้ว ถ้ามีการจัดสรรให้เดินทางสะดวกหรือชุมชนร่วมมือกันจับมือยกระดับให้มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง มีบริการรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเพื่อเดินทางไปชุมชนท่องเที่ยว เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนก็จะช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้โดดเด่นกว่าที่อื่นๆ ได้...” (นายมนัส ภูณนา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน และภาครัฐด้วยทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้ ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสีงแวดล้อมของชุมชนที่นำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตได้เป็นอย่างดี และเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

๓. รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

พบว่า รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านนั้น เริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่างๆ เพื่อ

วิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับปรัชญาชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ตามคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“จะส่งเสริมเครือข่ายภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งประชาชนก็ต้องเข้าใจและเรียนรู้พื้นที่ตนเองให้ท่องแท้ก่อน เพื่อนำสิ่งเหล่านั้นไปแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน...ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความสามารถเข้าใจในพื้นที่อยู่แล้ว แต่เพื่อให้ทำงานง่ายทุกกลุ่มก็ควรสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อให้สามารถพึ่งพาความสามารถของพื้นที่ได้...” (นายปวิธ คำหอม ผู้จัดการน้ำผางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียุ่ใยแทบทุกพื้นที่ของจังหวัดน่าน โดยแสดงถึงเอกลักษณ์และความ สมานฉันท์ปรองดอง ซึ่งการส่งเสริมและยกระดับศิลปวัฒนธรรม สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ สินค้าและบริการทางวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ ราววัฒนธรรม ผ่านเครือข่ายความร่วมมือภายในพื้นที่เพื่อผลักดันให้พลังของเครือข่าย นำพาศิลปวัฒนธรรมไปสู่เวทีสากล ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็เอกลักษณ์ทางทุนวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่สุดของจังหวัดน่าน นั่นก็คือ หัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน” (คุณศุภรดา กานติศยากุล รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน ,ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การยกระดับศิลปวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายฝ่าย เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาตั้งแต่ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ คนที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในการช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความเป็นมาตรฐาน... การที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมของจะช่วยให้วัฒนธรรมประจำถิ่นนั้นถูกกลืนและสูญหายตามกาลเวลา เพราะการรักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่เป็นหน้าที่ของเครือข่ายในพื้นที่ที่จะเป็นแรงกำลังสำคัญที่ช่วยผลักดันเรื่องต่างๆ เพราะต้องยอมรับว่าการส่งเสริมเรื่องเหล่านี้ไม่สามารถอาศัยได้จากคนคนเดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มเดียว แต่ต้องอาศัยศักยภาพและความสามารถของเครือข่ายในการขับเคลื่อนเรื่องเหล่านี้ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดำเนินการได้สืบไปรุ่นต่อรุ่น” (ดร.อภิชาติ อนุกุลอ่ำไพ นายกสมาคมทรัพยากรน้ำแห่งประเทศไทย ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม มีความจริงจังหรือความเข้มแข็งของกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ หรือข้าราชการ และกลุ่ม

เครือข่ายชุมชนได้พยายามหาแนวทางร่วมกันในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการช่วยกันส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ทันยุคสมัยขึ้นเหมาะสมกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังพบว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีทิศทางที่ดีทำให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนหรือเครือข่าย มีแนวโน้มที่เป็นไปด้วยดี ซึ่งหากดำเนินงานเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกับชุมชนอื่นในการสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านแล้วทำให้สามารถนำมาพัฒนาและแก้ปัญหาในพื้นที่ได้

๔. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม

พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม คือ ระบบความสัมพันธ์และวิถีชีวิตร่วมกัน ทั้งการประกอบอาชีพที่มีเป้าหมายแห่งการพัฒนาร่วมกัน ต้องสร้างการเรียนรู้และจัดการทรัพยากรร่วมกันสามารถกำหนดขอบเขตกิจกรรมการผลิต รวมถึงวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเพื่อให้ประสบความสำเร็จและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นหัวใจหลักและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งผ่าน กระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น คน ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีมาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม ตามคำสัมภาษณ์

“ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการขยายผล ส่วนหนึ่งคือความผูกพันกันของคนในชุมชน เมื่อชุมชนรักใคร่กลมเกลียวกัน การทำอะไรก็จะเกิดด้วยความเต็มใจ มีความสุขและความสามัคคีที่จะทำ ซึ่งเมื่อเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในความรู้สึกของผู้คน การพัฒนายก็จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งหน่วยของการพัฒนาเริ่มได้จากตั้งแต่ระดับหมู่บ้านหรือตำบล แม้เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่ก็พัฒนาได้ง่ายที่สุดหากชุมชนนั้นมีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน ความมีจิตใจดี ชาวบ้านรักกัน ชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะทำอะไรก็ย่อมสำเร็จได้ง่าย” (ผศ.ดร. เชษฐ นิมมาทพัฒน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

“การจะสร้างความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยคุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างพลังด้านจิตใจหรืออุดมการณ์ ให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เหมาะสมต่อการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ควรมีปฏิสัมพันธ์ที่สื่อสารเข้าใจซึ่งกันและกันมีความเข้าใจวิถีชีวิตของพื้นที่ สมมติเป็นภาครัฐเข้ามาช่วยเพื่อการพัฒนาเราปรับได้ก็ควรมีความเข้าใจที่ตรงกันทั้งสองฝ่ายรวมถึงไม่ละเลยความต้องการของพื้นที่จริง ๆ เพราะเมื่อเกิดความเข้าใจการทำงานก็ราบรื่น ชาวบ้านมีความเป็นที่ดี อยู่ดีกินดีมีความสุข โดยไม่ต้องไปอาศัยค่านทุนที่ไกลตัว แต่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและอย่างดี” (ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ นายกสมาคม ทรพยากรน้ำแห่งประเทศไทย, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๖)

ดังนั้น ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม คือ ความร่วมมือและความพึงพอใจของประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เกิดความเป็นได้ทั้งการส่งเสริมวัฒนธรรมและการผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการส่งเสริมและยกระดับ ซึ่งมีส่วนร่วมที่มาจากความสามารถ ทักษะภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งช่วยกันยกระดับและร่วมกันปรับเปลี่ยนจากสถานที่ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่มา โดยเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เกิดการเจริญเติบโต เป็นส่วนที่ช่วยให้ชุมชนเสริมสร้างพลังให้แก่กันและกันว่า ชุมชนมีความสามารถจะดำเนินการสิ่งใดได้บ้าง จนพื้นที่กลายเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวภายในและนอก จนสามารถสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้แก่คนในชุมชนให้ได้มากขึ้น อันนำมาซึ่งความผาสุกของคนในชุมชน

กิจกรรมการเสวนาการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยภาคีเครือข่ายระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีดังกล่าว จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ -๒๕๖๔) และการพัฒนาประเทศ

ภายใต้นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ สะท้อนว่าภาครัฐบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถสร้างรายได้กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชน และยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพัฒนาช่องทางการตลาดเชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ และสร้างพลังสังคม พลังชุมชน รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ฝึกอบรมกลุ่มอิสระในการร่วมขับเคลื่อน และพัฒนาประเทศ โดยการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านดังนี้

๔.๒.๒ โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมของอำเภอเพ็ญ จังหวัดน่าน พบว่า การส่งเสริมและสนับสนุน การเพิ่มขีดความสามารถ ด้านการแข่งขัน ทั้งในเชิงโครงสร้างและภาคการผลิต อุตสาหกรรมและบริการ ด้วยองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมและช่วยสร้างมูลค่าสูง สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ มีความภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมไทยประเทศไทยสามารถเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยไทยไปทั่วโลก และใช้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ซึ่งในการพัฒนาและยกระดับทุนทางศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งนี้ โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรม

๑) ภาคประชาชนและผู้นำชุมชน พบว่า แต่ละตำบลปราชญ์ชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านและพื้นที่มากที่สุด เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญชาวบ้านและภาคส่วนอื่น ๆ มีบทบาทสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน และสามารถระบุหรือช่วยให้พากลฝ่ายอื่นเข้าใจถึงบริบทในพื้นที่ ทุนที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็น ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยทุนมนุษย์นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒) ภาคเอกชน พบว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบล มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนมีส่วนร่วมการพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวชุมชน แต่ควรดำเนินภายใต้แนวทางพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมีปรับปรุงเกิดเป็นกฎ กติกา เพื่อบริการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชน ทั้งด้าน

นิติกรรม การซื้อขาย การผลิต การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะมีผลมาจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ด้วยการดำเนินงานโดยภาครัฐ ภาคประชาชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพียงฝ่ายเดียว โดยต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่ พร้อมกันนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนตำบล ก็ควรมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

๓) ภาครัฐ พบว่า หากภาครัฐมีแผนพัฒนาความเป็นเศรษฐกิจฐานรากสำหรับการพัฒนาให้แก่ชุมชนได้ชัดเจน ชุมชนในระยะยาว ดังนั้น การส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการสร้างสรรค์ คิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและกลุ่มอาชีพ เพื่อทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยองค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ เป็นผู้เข้ามาร่วมสนับสนุนส่งเสริมทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อร่วมคิดร่วมทำ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร เครือข่าย และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่มาจากการสัมผัสประสบการณ์ความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้ โดยทุนทางสังคม

๔) ภาคส่วนท้องถิ่น พบว่า ภาคส่วนที่สำคัญอย่างบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ก็นับเป็นอีกกำลังสำคัญที่ใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑสถานทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่าง ๆ สุดท้ายนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

กล่าวโดยสรุป ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่นนั้นแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาลตำบล และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล ขณะที่ บทบาทขององค์กรชุมชน

หรือประชาคมต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหา จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหาส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้นกลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย เช่นนั้นแล้วโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนพื้นที่จำเป็นจะต้องอาศัยกลไกนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นยอมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวได้การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

๔.๓ การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน จึงได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จะได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๖ คน ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน โดยวิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีเนื้อหาประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นต้น โดยเป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดที่มีตัวเลือกให้เลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยทำการวิเคราะห์คำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของการกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความสุขในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ = มีความสุขในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ = มีความสุขในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ = มีความสุขในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ = มีความสุขในระดับมากที่สุด

อีกทั้งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล การหาร้อยละของระดับความสุข และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนจากร้อยละรวมทุกด้านตามแบบประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

$$\text{ร้อยละของระดับความพึงพอใจ} = \frac{\text{ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน} \times 100}{5}$$

โดยเกณฑ์การวัดความสุข อ้างอิงตามมาตรฐานการวัดความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross national happiness : GNH)

Categories of happiness	Percent
Happy	65-100%
Deeply happy มีความสุขมาก	77.10 – 100%
Extensively happy มีความสุขมาก	65.10 – 77.00%
Not-yet happy	0-65%
Narrowly happy มีความสุขน้อย	49.10-65%
Unhappy ไม่มีความสุข	0-49%

ส่วนที่ ๓ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์ความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑.๑ แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

(n = ๓๙๖)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	ชาย	๑๘๑	๔๗.๒
	หญิง	๒๐๙	๕๒.๘
	เพศทางเลือก	๖	๑.๐
	รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
๒. อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖	๑.๕
	ระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี	๑๒๐	๓๐.๓
	ระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี	๑๒๓	๓๑.๐
	ระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี	๔๑	๑๐.๓
	ระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี	๗๐	๑๗.๖
	ตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป	๓๖	๙.๐
รวม		๓๙๖	๑๐๐.๐
๓. การศึกษา	ประถมศึกษา	๔๖	๑๑.๖
	มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๑๑๖	๒๙.๒
	อนุปริญญา / ปวส.	๙๐	๒๒.๗
	ปริญญาตรี	๑๐๐	๒๕.๒
	ปริญญาโท	๔๑	๑๐.๓
	สูงกว่าปริญญาโท	๓	๐.๗
รวม		๓๙๖	๑๐๐.๐
๔. อาชีพ	เกษตรกร	๑๘๐	๔๕.๕
	ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๕๑	๑๒.๘
	นักเรียน/นักศึกษา	๖๓	๑๕.๙
	ครู/อาจารย์	๒๐	๕.๐
	พนักงานเอกชน	๔๔	๑๑.๑๑
	ธุรกิจส่วนตัว/อิสระ	๑๔	๓.๕
	อื่น ๆ โปรดระบุ.....	๒๔	๖.๐
รวม		๓๙๖	๑๐๐.๐
๕. รายได้	น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๖๐	๑๕.๐
	๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๘๐	๔๕.๕
	๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๑๖	๒๙.๕
	๒๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป	๔๐	๑๐.๐
รวม		๓๙๖	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ รองลงมาเป็น เพศชาย จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง

๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒ รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ ทำอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕ รองลงมา เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕ รองลงมา ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕

ส่วนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางวัฒนธรรม ด้านคุณภาพชีวิต ด้านสภาพแวดล้อม ด้านค่านิยมของชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยใช้สถิติแสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ด้านเศรษฐกิจ

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านเศรษฐกิจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
๑	ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน	๔.๐๘	๐.๖๘๐	มีความสุขมาก
๒	ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย	๔.๐๖	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
๓	ท่านมีรายได้เหลือเพียงพอต่อการออมทรัพย์	๔.๐๓	๐.๗๐๒	มีความสุขมาก
๔	ท่านและสมาชิกในครอบครัว มีการจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น	๔.๐๕	๐.๗๖๘	มีความสุขมาก
๕	ท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น	๔.๐๖	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๗๐๕	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๒ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) และท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖)

ตารางที่ ๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเตา จังหวัดน่าน **ด้านทุนทางวัฒนธรรม**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านทุนทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๖	ท่านมีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และงานประเพณีในชุมชน	๔.๐๗	๐.๖๖๒	มีความสุขมาก
๗	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า	๔.๐๙	๐.๗๐๔	มีความสุขมาก
๘	ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน อย่างคุ้มค่าเหมาะสม	๔.๑๑	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก
๙	ท่านมีโอกาสดูใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมา ถ่ายทอดและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์	๔.๐๕	๐.๗๔๑	มีความสุขมาก
๑๐	การได้เสียสละและแบ่งปันกันทำให้ท่านมีจิตใจอ่อนโยน และมีความสุข	๔.๐๕	๐.๖๗๔	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๗	๐.๖๙๔	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๓ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเตา จังหวัดน่าน **ด้านทุนทางวัฒนธรรม** พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม
(มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อ
พัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙)

ตารางที่ ๔.๑.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน **ด้านคุณภาพชีวิต**

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านคุณภาพชีวิต	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๑๑	ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน	๔.๐๘	๐.๖๔๕	มีความสุขมาก
๑๒	ท่านมีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ไม่โกรธ โมโหง่าย หงุดหงิด และวิตกกังวลกับการดำรงชีวิตในชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๘๒	มีความสุขมาก
๑๓	ท่านมีความสุขในการดูแลสุขภาพ อนามัย มีการออกกำลังกาย กายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าต่อ ร่างกายเป็นอย่างดี	๔.๐๕	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๑๔	ท่านมีความสุขจากการได้รับความคุ้มครองจากหลักประกัน ด้านสุขภาพที่มีความเหมาะสม และพอเพียง	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๑๕	ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความ เป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษ อันตรายต่าง ๆ	๔.๐๗	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๔ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน **ด้านคุณภาพชีวิต** พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา
ได้แก่ ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้
ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านสภาพแวดล้อม

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านสภาพแวดล้อม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๑๖	สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านมีความสวยงามน่าเที่ยว	๔.๐๖	๐.๖๓๒	มีความสุขมาก
๑๗	ถนน หนทาง การติดต่อภายในและภายนอกชุมชนของท่าน มีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางเข้าออกได้ง่าย ปลอดภัย	๔.๐๖	๐.๖๘๖	มีความสุขมาก
๑๘	มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลุก ป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น	๔.๐๗	๐.๖๗๐	มีความสุขมาก
๑๙	ท่านพอใจกับระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยของ ชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๒๐	ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการ ของคนในชุมชน	๔.๐๙	๐.๖๘๘	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๗	๐.๖๘๘	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๕ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน (มี
ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙) รองลงมา ได้แก่ มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลุกป่า รักษา
ต้นน้ำ เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน ด้านค่านิยมของชุมชน

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านค่านิยมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
๒๑	การได้รับโอกาสและการส่งเสริมความรู้ เพื่อการดำเนิน กิจกรรมร่วมกับชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๔๕	มีความสุขมาก
๒๒	คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอ เสนอแนะในการรักษาทรัพยากรของชุมชน	๔.๐๕	๐.๖๘๒	มีความสุขมาก
๒๓	ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น	๔.๐๘	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๒๔	คนในชุมชนของท่านมีความรัก ความสามัคคี	๔.๐๖	๐.๗๖๑	มีความสุขมาก
๒๕	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	๔.๐๗	๐.๖๘๗	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๖	๐.๖๗๗	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๖ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนา
เศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน ด้านค่านิยมของชุมชน พบว่า โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการ
ประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘)
รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของ
ชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(n = ๓๙๖)

ลำดับ	ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
๒๖	ท่านมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชนนี้	๔.๐๓	๐.๖๓๔	มีความสุขมาก
๒๗	ชุมชนไม่มีแหล่งมั่วสุม ไม่มีอาชญากรรม ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง	๔.๐๔	๐.๖๙๓	มีความสุขมาก
๒๘	ลูกหลานตั้งใจเรียน รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ติดยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ	๔.๐๕	๐.๖๗๑	มีความสุขมาก
๒๙	ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย	๔.๐๗	๐.๗๖๘	มีความสุขมาก
๓๐	ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน	๔.๐๘	๐.๖๘๑	มีความสุขมาก
สภาพโดยรวม		๔.๐๕	๐.๖๘๙	มีความสุขมาก

จากตารางที่ ๔.๑.๗ วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗)

ตารางที่ ๔.๑.๘ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม

ลำดับ	ข้อมูลการประเมินความสุข	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๑	ด้านเศรษฐกิจ	๔.๐๖	๐.๗๐๕
๒	ด้านทุนทางวัฒนธรรม	๔.๐๗	๐.๖๙๔
๓	ด้านคุณภาพชีวิต	๔.๐๖	๐.๖๘๙
๔	ด้านสภาพแวดล้อม	๔.๐๗	๐.๖๘๗
๕	ด้านค่านิยมของชุมชน	๔.๐๖	๐.๖๘๓
๖	ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๔.๐๕	๐.๖๘๙
เฉลี่ยรวม		๔.๐๖	๐.๖๙๑

จากตารางที่ ๔.๑.๘ แสดงให้เห็นว่า การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ด้านทุนทางวัฒนธรรม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) และด้านสภาพแวดล้อม (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านคุณภาพชีวิต (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ด้านค่านิยมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และที่มีความสุขน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕)

๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน

จากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนนั้น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างความสุข การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การมีเศรษฐกิจชุมชนมีคุณภาพและเป็นธรรม สังคมเข้มแข็งและสันติสุข ประกอบด้วย

๑. การวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ ต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมละบริบทของพื้นที่และความต้องการของชุมชนให้ชัดเจนเสียก่อน เริ่มจากสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หรือชวนคิดต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาที่แท้จริง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และตอบสนองความต้องการที่มีร่วมกันของประชาชน และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งความร่วมมือของชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการดำเนินสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จ และชุมชนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนของชุมชน และเกิดการรับรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง และนำมาสู่การวิเคราะห์แนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนของชุมชนอย่างแท้จริง

๒. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต พบว่า หากจะใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวจำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต จัดสรรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าและมาตรฐานการให้บริการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ประทับใจจนต้องกลับไปเที่ยวซ้ำอีก พร้อมวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการวางแผนพิจารณาด้านราคาและคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการใน ท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

๓. การกำหนดกิจกรรม พบว่า การกำหนดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยมีบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอกุเวียง ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาร่วมกันจัดกิจกรรม แต่นักท่องเที่ยวประเภทจะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ผ่านมา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับชุมชนบ้านคั้งถี่ ได้จัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี่ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน ภายใต้โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย (ตำบลฝายแก้ว) เป็นกิจกรรมการจัดกิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวของสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านคั้งถี่ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน อย่างไรก็ตาม เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงนำหลักการของ Smith ที่ได้จัดประเภทและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒ กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยวชุมชน

ประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	สถานที่และกิจกรรมที่สนใจ
นักท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist) นักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(Creative Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist) นักท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist) นักท่องเที่ยวยุควัฒนธรรมทันสมัย Popular Cultural Tourist)	ธรรมชาติและอุทยาน พิพิธภัณฑ์ วัดวาอาราม ทัวร์ ชั้นเรียนและเวิร์คช็อป สปาและการดูแลสุขภาพงานประเพณีถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทำอาหาร หัตถกรรมแหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติภูมิทัศน์ ชาวเขา ชนเผ่าชาติพันธุ์ ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะ และหัตถกรรม

ดังนั้น การแบ่งประเภทและลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นช่วยให้พื้นที่และประชาชนเข้าใจถึงความต้องการของผู้ที่มาเยือนและสามารถส่งเสริมและพัฒนาต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและนำมาสู่การสร้างรายได้ให้แหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนให้คงไว้

๔. การดำเนินกิจกรรม พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตำบลหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งมีบทบาทด้านการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นั้นมีผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งมีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนตำบลฝายแก้ว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการยกระดับสินค้าผลงานด้านศิลปะการ

สร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมในเชิงพาณิชย์ (สร้างพระพุทธรูปไม้และหัตถกรรมพื้นบ้าน) ชุมชนต้องการยกระดับฝีมือและการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกิดขึ้นในตำบลฝายแก้ว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน

๕. การประเมินผลกิจกรรม การสร้างความเข้าใจให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงาน ตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยว จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้องค์กรชุมชนหรือประชาคมมีบทบาทต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหามา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย ซึ่งเน้นความสำคัญให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเหล่านั้น ขณะที่ มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือให้การสนับสนุน

ดังนั้น ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลกระทบต่อความผาสุกของชุมชนในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน สถาบันทาง สังคมในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของความผาสุกของชุมชนที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวมมีนั้นอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองเป็นการท่องเที่ยวประเภทการเยี่ยมชมและนมัสการศาสนสถาน และโบราณสถานเป็น ทั้งนี้ พบว่ากลุ่มผู้ประกอบการมีรายได้ดีขึ้นกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านยังมีเพิ่มขึ้น เช่นนั้นแล้วสภาพชีวิตที่เป็นสุข ชาวบ้านในพื้นที่เกิดความพึงพอใจและการตอบสนองต่อสังคมที่ดี ก็สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองและพื้นที่ให้ดีขึ้นได้ เกิดความสุขกายและสบายใจในจิตใจ ภายใต้สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปแต่สามารถอยู่ร่วมได้อย่างเป็นสุข ขณะที่ ยังคงมีหน้าที่การ

งาน มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้ประชาชนมีความสุขได้บนปัจจัยหลักสำคัญทั้ง ๖ ด้าน ตามที่กล่าวไว้ด้านบน ซึ่งคนที่มีความสุขมักจะมองโลกในแง่บวกเสมอเมื่อเทียบกับคนที่ไม่มีความสุข การที่เรามองโลกในแง่บวกมันจะส่งผลดีต่อเราทั้งทางกายและจิตใจ จะทำให้สภาพจิตใจเราไม่มีความตึงเครียด เมื่อสภาพจิตใจเราดีก็จะส่งผลถึงระบบในร่างกายที่ดีขึ้นด้วย จึงนับว่าการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน ช่วยส่งผลกระทบในเชิงบวกให้แก่คุณภาพและความสุขในชีวิตของประชาชนคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

๔.๔ องค์ความรู้

การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

ภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุญเพียง จังหวัดน่าน

การส่งเสริมและสนับสนุน การเพิ่มขีดความสามารถ ด้านการแข่งขัน ทั้งในเชิงโครงสร้างและภาคการผลิต อุตสาหกรรมและบริการ ด้วยองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรมและช่วยสร้างมูลค่าสูง สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) เป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ มีความภูมิใจในงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศ และสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมไทยประเทศไทยสามารถเผยแพร่งานด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยไทยไปทั่วโลก และใช้ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มทาง

เศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยได้ ซึ่งในการพัฒนาและยกระดับทุนทางศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งนี้ โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและยกระดับทุนทางวัฒนธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์โดยนำสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดในการศึกษา ดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยส่วนใหญ่การผลิตภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ด้านทางการบริการและท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มีการเข้าถึงพื้นที่และมีระบบขนส่งสาธารณะที่สะดวก ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่มีหนี้สิน โดยธรรมชาติแล้วระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่สายญาติมิตรสังคมวัฒนธรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้นอีกทั้งชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนโดยที่ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ร่วมกันพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา ซึ่งได้มีพยายามเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนให้เกิดความต่อเนื่องเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพยั่งยืน บนรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงจากความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ มีประสิทธิภาพการผลิต และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การลดความยากจน ลดช่องว่างของการกระจายรายได้และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง

๒. ด้านทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนาอันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีประเพณี ภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรม โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ ประชาชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัยยาศัยไมตรีดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การที่ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดและพัฒนาาร่วมกันให้มีมูลค่าเพิ่ม ทั้งการพัฒนาในพื้นที่อำเภอภูเพียง ทั้งในด้านโครงสร้าง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุน ทำให้ชุมชนในพื้นที่ต่างมีการปรับตัว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญคือ มีการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมของตนเองเพื่อการผลิตในหลากหลายรูปแบบเป้าหมาย เพื่อการดำรงอยู่ การรักษาตัวให้ รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนคนในพื้นที่ได้มี

ส่วนร่วมตั้งในรากฐานขึ้นมาสู่ระดับบน ในการมีส่วนร่วมการสร้างกระบวนการและวางแผน เพื่อตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน พัฒนาการค้าการลงทุน ยกย่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้โดดเด่นตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยผลิตภัณฑ์จังหวัดน่าน มีศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งจะได้จังหวัดน่าน มีต้นทุนทางสังคมที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้รับจากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อันเป็นสิ่งที่มาร่วมในพื้นที่จังหวัดน่าน

๓. ด้านคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิตที่ดี เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น อันเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ การมีความสุขทางด้านร่างกาย และวัตถุ เช่น การมีสุขภาพที่ดี การมีครอบครัวที่ดี การมีบ้านที่น่าอยู่ มีอาหารที่ดี มีเครื่องอำนวยความสะดวก เป็นต้น การสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลในชุมชน และบุคคลอื่น ๆ การมีกิจกรรมในสังคมและชุมชน การได้มีโอกาสช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นในชุมชน ดังนั้น ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ เป็นการพัฒนาดังแต่ระดับฐานราก ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ได้รับการดูแลควบคุม และแก้ไขให้ประชาชนในพื้นที่มีสภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตความสามารถในการปฏิบัติการกิจและความสุขของบุคคลและสังคม อันมีที่มาจากการท่องเที่ยวนับเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ สอดคล้องกับปัจจุบัน ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยมีเป้าหมายหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การทำให้คนในชุมชนมีความสุข อันประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง ครอบครัวที่อบอุ่น มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสังคมที่ดี และในเมื่อคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชน สังคมย่อมมีสงบสุข และเป็นหนทางสู่การสร้างสังคมคุณภาพและมีความสุข

๔. ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า สภาพแวดล้อมของชุมชน อยู่บนพื้นฐานที่ผสมผสานเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการ

ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุด และเกิดความมั่นคงในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก ประกอบด้วย ๑) การสร้างความรู้/ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน ๒) ค้นหา/พัฒนาแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชน ๓) มีการรวมกลุ่มเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชนฯ ที่ประกอบด้วยแกนนำ/สมาชิกในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/สถาบันการศึกษา และ หน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ ๔) จัดกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจผลดี และผลกระทบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อวางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ และกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

๕. ด้านค่านิยมของชุมชน พบว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น และเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม และชุมชนได้มีการสร้างสรรค์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของคนต่างพื้นที่ระหว่างตำบล ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างมีรากฐาน ซึ่งการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ขยายตัวมากขึ้น จะช่วยเผยแพร์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก โดยชุมชนต้องมีการปลูกฝัง ค่านิยมและวัฒนธรรมชุมชนผ่านครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ความภาคภูมิใจในชุมชน และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้าง คุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ดังนั้น หากมีการพัฒนาและสร้างเสริมความรู้และทัศนคติในการปลูกฝังส่งเสริมค่านิยม วัฒนธรรมชุมชนที่ดีงามที่เป็นการบูรณาการการมีส่วนร่วม การเพิ่มบทบาทและการเพิ่มศักยภาพของทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม จะช่วยให้เสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพและเป็นรูปธรรม

๖. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ อาจมีการวางแผนรักษาความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต และได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเมื่อเกิดความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งที่จะตามมาคือเกิดความมั่นคงทางด้านรายได้ ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ถิ่นฐาน ย่อมสร้างความรู้สึกละเอียดในการดำรงชีวิตตลอดจนการประกอบอาชีพ ไม่มีปัญหาความรุนแรงในสังคม เพราะพื้นที่สามารถพึ่งพิงและพึ่งพาอาศัยกันและกันได้อย่างดี รวมถึงสามารถพึ่งพาทุนวัฒนธรรมทางธรรมชาตินำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและ การประกอบอาชีพ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งจากการศึกษา การวิเคราะห์ สังเคราะห์สามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการศึกษาได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๑.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน พบว่า การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีกระบวนการสร้างเครือข่ายที่สามารถทำงานเชื่อมโยงกันทั้งภาคประชาชนหรือองค์กรชุมชนในพื้นที่ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อเป็นเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน ในมิติต่าง ๆ คือ มิติการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มิติการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรม มิติการท่องเที่ยววิถีชุมชนและธรรมชาติ และมิติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผ่านต้นทุนของชุมชน ศาสนา ประเพณี

ปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน พอสรุปเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑) ปัจจัยพื้นฐานการมีส่วนร่วมจากทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้กันมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็นร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ เมื่อทุกส่วนร่วมกันแล้วองค์กรย่อมสำเร็จ

๒) ปัจจัยที่ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระดับชุมชน ในด้าน เพศ อายุ การศึกษา หรือตัวแทนของชุมชนบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากชุมชน

๓) ปัจจัยด้านองค์การ ทั้งบรรยากาศการทำงาน การสื่อสารองค์การให้รับรู้ข่าวสาร กิจกรรม กฎระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา การประชาสัมพันธ์ประชาชน

๔) ปัจจัยด้านศักยภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในรูปแบบการเสริมสร้างต้นทุนของชุมชน ทั้งศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เน้นความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้เป็นที่

น่าสนใจ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน พัฒนาสถานที่ให้เหมาะสมปลอดภัย รวมทั้งแผนในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันผู้คนสามารถเข้าถึงได้

แนวทาง รูปแบบการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางการท่องเที่ยวปัจจุบันเป็นที่นิยมมากที่สุดประกอบด้วยการท่องเที่ยวตามเทศกาล ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้สัมผัสกับมนต์เสน่ห์อันล้ำค่าของแผ่นดินไทย วิถีชีวิตไทย เอกลักษณ์ท้องถิ่น และจิตวิญญาณที่เปี่ยมมิตรไมตรี ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของทุกภาคส่วนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้วยเจตจำนงค์ในการสร้างเมืองไทยให้เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก และสะท้อนนิมิตหมายอันดีในการเปิดโลกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย ดังนั้นรูปแบบที่จะต้องส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ จะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายต่อไปนี้

๑) แหล่งท่องเที่ยวต้องดึงศักยภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในรูปแบบการเสริมสร้างต้นทุนของชุมชนทั้งศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เน้นความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้เป็นที่น่าสนใจ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน พัฒนาสถานที่ให้เหมาะสมปลอดภัย รวมทั้งแผนในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันผู้คนสามารถเข้าถึงได้

๒) สถานที่ท่องเที่ยวควรสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้น เช่น ที่พักนักท่องเที่ยว ห้องน้ำห้องสุขา แสงสว่างให้เพียงพอ เส้นทางสะดวกสบายสะอาดร่มรื่น เหมาะสม สร้างมิตรภาพของคนในชุมชนให้เป็นนักบริการ

๓) เสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม การให้ความรู้คนในองค์กรและนักท่องเที่ยว การจัดการต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ และ

๔) ปัจจัยภายนอก ควรที่จะประสานกับองค์กรภายนอกเพื่อการที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร ภาคราชการ การพัฒนาแผนการบริหารจัดการระดับชุมชนให้สอดคล้องกับแผนการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับประเทศ ย่อมทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๕.๑.๒ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

จากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของพื้นที่ จึงส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อพื้นที่ และเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านทุนทางวัฒนธรรม การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปาร์ตี้กระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความผลิตผลและกิจการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ตั้งกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยว ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยมีขั้นตอนการส่งเสริมให้กับ

ประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านนั้น เริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับปราชญ์ชุมชนและบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๕.๑.๓ การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

การประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขและพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) และท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๖) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่องอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่มีหนี้สิน โดยส่วนใหญ่จะเป็นระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายที่เป็นสินค้า OTOP เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

ด้านทุนทางวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การยกระดับต้นทุนของชุมชนที่พร้อมจะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการสร้างความ

ร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้รับจากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อันเป็นสิ่งที่มีความพร้อมในพื้นที่จังหวัดน่าน

ด้านคุณภาพชีวิต พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่พร้อมกัน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่

ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๙) รองลงมา ได้แก่ มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูกป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดความสุข คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุด และเกิดความมั่นคงในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้

ด้านค่านิยมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น และเป็นพลเมืองที่ดี และส่งเสริมให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม และชุมชนได้มีการสร้างสรรค์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของคนต่างพื้นที่ระหว่างตำบล ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความสุขมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุด ได้แก่ ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘) รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย (มี

ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) จะเห็นได้ว่า ปัจจัยกำหนดความสุข คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

๕.๒ อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัย ดังนี้

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากผู้นำชุมชน และผู้นำทางศาสนา การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเสริมศักยภาพชุมชนในการพัฒนา เช่น วัดพระธาตุแช่แห้งพระอารามหลวง ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีนมัสการพระธาตุแช่แห้ง โดยจะจัดขึ้นทุกปีประมาณช่วงเดือน มีนาคม การจัดงานทุกครั้งในรูปแบบคณะกรรมการทำงานระดับอำเภอ จังหวัด ทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการ รูปแบบการมีส่วนร่วมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมวางแผนจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของตนเอง และชุมชน สร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองกระจายรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและท้องถิ่น จะต้องเกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้นำทางศาสนา สถานศึกษา ไปจนถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยข้องควรให้ความช่วยเหลือในการวางแผนและการเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเน้นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และรู้สถานการณ์ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้ โดยจะต้องคำนึงถึงความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความช่วยเหลือในการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเน้นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างยั่งยืน โดยจะต้องคำนึงถึงความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราภรณ์ แก้วมณี (๒๕๕๗) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหัวเขาจีน มีทุนทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยกล่าวว่า ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกหน่วยงาน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน วางแผนและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยว^{๖๗} และดร.ชนี เอมพันธุ์ (๒๕๕๐) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์การท่องเที่ยวชุมชน

^{๖๗} จิราภรณ์ แก้วมณี. (๒๕๕๗). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหัวเขาจีน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิต วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร

(Community – Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด กระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของ ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว นั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้ง ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้าง การพัฒนาให้เกิด ความยั่งยืน สู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๖๘}

การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เริ่มได้จากการสำรวจทรัพยากรที่มีของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลว่าพื้นที่มีความพร้อมต่อการผลักดันและการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะหรือสถานที่อันโดดเด่นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่านนั้น เริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายตั้งแต่ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่านที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนและจุดเด่นของชุมชนโดยอาศัยบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำกระบวนการต่างๆ เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่นในแต่ละด้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนเป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติให้น้อยที่สุดมีการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ดีเสมอ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ควรเริ่มจากก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน มีรายละเอียด ดังนี้ ๑) ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชน ๒) สร้างการมีส่วนร่วม ๓) ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ๔) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ๕) ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน ๖) วางรูปแบบการบริหารจัดการ ๗) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๘) ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ๙) ประเมินผล กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม **ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย สุภาสิณี นุ่มเนียม^{๖๙} ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทาง**

^{๖๘} ดร.ชนัน งามพันธุ์, (๒๕๕๐) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

^{๖๙} สุภาสิณี นุ่มเนียม, แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอฝักไห้ จังหวัด

ส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการ เกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการรับความรู้ของเกษตรกรโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เกษตรกรมีความต้องการรับ ความรู้ด้านการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรตามหลักการเกษตรพอเพียง ในลำดับแรก คือ การ ป้องกัน/กำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสานและชีววิธี และความรู้ด้านการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ทาง การเกษตร ในลำดับแรก คือ ความรู้ทางการตลาดเพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุน สำหรับแนวทาง ส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่า ประกอบด้วยแนวทางส่งเสริมความรู้ที่คำนึงถึงส่วนประกอบ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเนื้อหาความรู้ ควรส่งเสริมความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ๒) ด้านรูปแบบการส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม ควรกระทำควบคู่กันไป ๒ รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมที่ มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคกกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หน้าโคกเป็นแกนกลางในการประสานงาน และการมีส่วนร่วมที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคก เป็นแกนกลางในการประสานงาน และ ๓) ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้ ควรส่งเสริมความรู้ให้สอดคล้อง กับความต้องการของชุมชน วิธีการส่งเสริมความรู้ที่ได้จากการประชุมระดมความคิด พบว่า มี ๓ แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้แก่เกษตรกรโดยรวม การส่งเสริมความรู้โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตาม ประเภทของพืชที่ปลูก ตามลักษณะความเป็นเจ้าของพื้นที่เพาะปลูก และตามขนาดพื้นที่เพาะปลูก และการส่งเสริมความรู้แบบจัดตั้งหรือพัฒนาเกษตรกรต้นแบบแล้วขยายเครือข่าย

ในส่วนของการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้าน ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมีความสุขมาก โดยมี ปัจจัยกำหนดความสุข ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ คือ การมีผลผลิต และรายได้ที่มั่นคง การมีเครื่อง อำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมถึงการมีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ด้านทุนทางวัฒนธรรม คือ การยกระดับต้นทุนของชุมชนที่พร้อม จะยกระดับและสร้างมูลค่าการประกอบการและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมจากการ สร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ด้านคุณภาพชีวิต คือ การสร้างชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความ ปลอดภัย และกินดีอยู่ดี ประกอบด้วย ๑) การสร้างพลังชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้ หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับ คนในพื้นที่ ด้านสภาพแวดล้อม คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยต้องมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม กับบริบทของชุมชน มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนมีส่วนช่วยในการจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่าง น้อยที่สุด และเกิดความมั่นคงในชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญา ของชุมชนได้ ด้านค่านิยมของชุมชน คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะและมีความ

รับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนัก ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่น ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ชุมชนได้พัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยจากการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น รวมถึงระบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดำเนินการอยู่ทั้งที่สามารถควบคุมได้หรือยับยั้งการเกิดเหตุในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ **ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๒)** ระบุว่า ด้านสุขภาพ การมีสุขภาพที่ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตใจ ด้านความรู้ ด้วยการศึกษาที่มีความจำเป็นสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนา ความรู้ความสามารถของคนไทย ซึ่งการพัฒนาเชิงพื้นที่ช่วยสะท้อนผลสำเร็จด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน การร่วมกันพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ ด้านชีวิตการทำงาน เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนา ประชาชนในพื้นที่มีการสร้างรายได้ อัตราการว่างงานความมั่นคงของงานก็เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุก็มีรายได้ เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ช่วยให้สัดส่วนของประชากรที่มีรายได้เพียงพอต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ และ ด้านชีวิตครอบครัว คนในพื้นที่ได้ทำงานในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น ไม่ต้องไปทำงานในพื้นที่ไกลบ้าน มีความสัมพันธ์และสายใยของคนในครอบครัวที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาในพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชนและระหว่างคนในพื้นที่ ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การตัวชี้วัดความสุขสำหรับสังคมเมืองควรเป็นส่วนหนึ่งของครัวเรือนที่เข้าถึงน้ำประปาและโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ในชนบทควรวัดจากการเข้าถึงแหล่งน้ำ ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ย่อมต้องคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

๑. หน่วยงานภาครัฐควรร่วมกับชุมชนที่มีความต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเข้าสู่แผนการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน ในรูปแบบของแผนพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

๒. ชุมชนควรให้ความสำคัญกับต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง สร้างความภูมิใจและสร้างความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์เชิงประจักษ์ เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ในระบบสื่อออนไลน์หลากหลายรูปแบบ

๓. ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดหนองแดง วัดหัวนา หนองน้ำครก ชุมชนคั้งถี่ ชุมชนดงป่าสักมีต้นทุนการท่องเที่ยวควรจัดทำการตลาด และสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น รูปแบบออนไลน์ มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับสถานที่ท่องเที่ยว

๔. ควรพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยว ผ่านภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชนหรือนักจิตอาสา เป็นต้น

๕. ปัจจัยที่คนในชุมชนต้องการที่สุดคือ การท่องเที่ยวในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างเป็นรูปธรรม และทั่วถึง ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมการสร้างควมมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน และในด้านอื่น ๆ ที่ได้ศึกษาวิจัยยังขาดความต่อเนื่อง ดังนั้น ความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ควรคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและเกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน เช่น การผลิตสินค้าด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การบริการการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่คนในชุมชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสินค้าของชุมชน และเกิดการหมุนเวียนรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อเกิดกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ๆ

๒. ควรวิจัยในประเด็นการพัฒนาร่วมกันมีส่วนร่วมของการพัฒนาสินค้าชุมชนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืนต่อไป

๓. ชุมชนควรให้ความสำคัญกับต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง สร้างความภูมิใจ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์เชิงประจักษ์ เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ในระบบสื่อออนไลน์ หลากหลายรูปแบบ

๔) ควรศึกษาประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดน่าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน เพื่อยกระดับรายได้ของชุมชนและเพิ่มความสุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐.

จุฑาทิพย์ อุมะวิชณี. ชีวิตและการรู้จัก .(พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

ชนัญ วงษ์วิภาค. ประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

ชูเกียรติ นพเกตุ. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

ดรรรชนี เอ็มพันธุ์. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

ดารณี พานทอง. ทฤษฎีการจูงใจ .(พิมพ์ครั้งที่ ๔).กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

ธวัชชัย ฤกษ์ณะประกรกิจ. การพัฒนาจิตใจเพื่อคลายเครียด .(พิมพ์ครั้งที่ ๒). ขอนแก่น: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ,๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน ,๒๕๔๔.

พงศธร เกษสาลี. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน .Community Based Tourism Handbook.** กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๕๓.

พจนา สวนศรี. **การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๕๖.

พยอม ธรรมบุตร. **หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ .**การจัดองค์กรประชาชน: เฉพาะกรณีของกรมการพัฒนาชุมชน .** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

ภักดี รัตนผล. **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๕๕.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

ราณี อลิชัยกุล. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖.

รากรณ์ ระกุลสฤต. **จิตวิทยาการปรับตัว.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า .**กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำหรับใช้ประโยชน์เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา,** ๒๕๖๒.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. **ประกายความคิดสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข.** นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

วิทยา นาควัชร. **เคล็ดลับความสุขและความสำเร็จ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาตนเองและนักบริหาร, ๒๕๓๙.

วีระ ไชยศรีสุข. **สุขภาพจิต .(พิมพ์ครั้งที่ ๒).** กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์ , ๒๕๓๙.

ศัสนีย์ ฉัตรคุปต์. **สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ : สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร.** กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๕.

ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม. (พิมพ์ครั้งที่ ๖).** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สมชาย สนั่นเมือง. **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

สมชาย สำราญเวชพร. **อารมณ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สัญญา วิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

อภิชัย มงคล และคณะ. **ความสุขและสุขภาพจิตในบริบทของสังคมไทย**. สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

(๒) **ดัชนีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:**

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ ดร.และศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ. “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครและมหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.

ณรงค์ พลธิราช และคณะ. “โครงการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวบูรพาทิศ”. **รายงานการวิจัย**. คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

นันทนิษฐ์ สมคิด . “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”. **ดัชนีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

มนัส สุวรรณ. การท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม -เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑.

รามณรงค์ นิลกำแหง. “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔

รามณรงค์ นิลกำแหง. “การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรม และการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๔ .

อัญธิชา มั่นคง . “บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษาชุมชนใน ตำบลบ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. รายงานการวิจัย .มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ,๒๕๕๘.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา . สถานการณ์การท่องเที่ยวปี ๒๕๖๑ และ

แนวโน้มปี ๒๕๖๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.mots.go.th/ewtdl_link.php?nid=๑๑๒๗๓.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ

๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙). ๒๕๕๙ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.oic.go.th>

พร จาตุศรี .พิทักษ์สถาบันอนาคตไทยศึกษา .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/๑๒๓๘๐๘>.

พระมหาสุทิตย์ อากาโร (อบอู่) .ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

๒๕๕๓ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://uc.thailis.or.th/Catalog/BibItem.aspx?BibID=b๐๑๔๓๓๐๔๒>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.ข้อมูลและตัวชี้วัดของดัชนีชี้วัด

ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

https://www.nesdb.go.th/ewtdl_news.phpnid=๓๕๒๘&filename=index

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/index.Php>

๕. ภาษาอังกฤษ

Bourdieu.Pierre.TheFormsof Capital. In J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for theSociology of Education .New York: Greenwood, 1986.

- Janpetch. K. & Siriwong. P. The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process : A Case Study of Ban Chak Ngaew Community. Banglamung District in Chonburi Province. Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences). 10(1) ,2017.
- Lee. T. H.. and Jan. F. H. Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management , 2019.
- Throsby. D. The economics of cultural policy. Cambridge. UK: Cambridge University Press,2010.
- Torpanyacharn. K. A Comparative Study of the Successors Rights of the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Naresuan University Law Journal. 14(1) ,2021.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น ๒๔ รูป/คน แบ่งเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑. องค์ภคภาครัฐ จำนวน ๑๒ รูป/คน

พระชยานันทมณี ,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
ผศ.ดร.เชษฐ นิยมมาทพัฒน์	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ฝ่ายบริหาร
ผศ. สมคิด นันตะ	รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์น่าน วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
คุณศุภรดา กานตติยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
นายเรืองเดช จอมเมือง	รองประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ
นายวรยุทธ เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
นายมนัส กุณนา	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
นายปวิธ คำหอม	ผู้จัดการน้ำฝางโมเดล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน
นางศุภรดา กานตติยากุล	รองผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ จังหวัดน่าน
ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ	นายกสมาคม ทรพยากรน้ำแห่งประเทศไทย
นางสาวอรพินท์ อินวงศ์	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
นายธัชพล ยรรยง	วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

๒. ปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน

นางสาวบานบุรี ไวริม	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางสุภาพ คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางวงเดือน คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย

๓. ผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน

นายวรยุทธ	เขียวปัญญา	กำนันตำบลฝายแก้ว
นางสาวจรีรัตน์	ศรีษะสุวรรณ	สารวัตรกำนันตำบลฝายแก้ว
นายวัชร	สุกนา	ผู้ใหญ่บ้านปัวชัย
นายประภาส	อิสละ	ผู้ใหญ่บ้านฝายแก้ว
นายเกต	ศรลปศีก	ผู้ใหญ่บ้านดงป่าสัก
นางเจียมจิต	ยอดผกา	ผู้ใหญ่บ้านคั้งถี่
นายวุฒิไกร	ดวงพิกุล	ผู้ใหญ่บ้านบุพผาราม

๔. ผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน จำนวน ๒ คน

นางสุภาพ	คำมูลอินทร์	กลุ่มจักสานบ้านปัวชัย
นางดวงเดือน	อินภูธร	กลุ่มจักสานบ้านฮ้วยไฮ

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๕๒/ ว๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่องแผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน ความทราบแล้วนั้น เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ในการนี้จึงขออนุมัติครุภัณฑ์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์มณี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือของการเก็บรวบรวมข้อมูล

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยว ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

คำชี้แจงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน แบ่งแนวทางการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุน
ทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน

ตอนที่ ๓ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม
อำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน

ตอนที่ ๔ การประเมินเกี่ยวกับความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐาน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ตอนที่ ๕ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประเมินเกี่ยวกับความสุขจากการ
ส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล
 เพศ..... อายุ..... ปี ศาสนา..... ระดับการศึกษา.....
 อาชีพ..... สถานภาพ.....
 ตำแหน่งงาน.....
 เบอร์โทรศัพท์.....

ตอนที่ ๒ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่าน ทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒.๑ ประเด็นเกี่ยวกับการวางแผน

- มีการวางแผนร่วมกันในการในการจัดการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร ?
- ต้องการวางแผนจัดการระบบการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง
- ต้องการวางแผนให้ผู้สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ประชาชน ศิลปวัฒนธรรม นักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
- ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมมีหรือไม่ และมีวิธีการจัดการอย่างไรบ้าง ?

๒.๒ ประเด็นเกี่ยวกับการตัดสินใจ

- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มจนจบกิจกรรมโครงการอย่างไร และใครเป็นผู้ตัดสินใจเป็นคนสุดท้าย
- วิธีการจัดการกับการตัดสินใจที่แตกต่างกันเป็นอย่างไร ?

๒.๓ ประเด็นเกี่ยวกับการจัดองค์การ

- มีหลักการแบ่งงานทำในการปฏิบัติเป็นอย่างไรบ้าง
- มีปัญหาในการแบ่งงานทำหรือไม่ อย่างไร ?

๒.๔ ประเด็นเกี่ยวกับการประสานงาน

- กลุ่มได้มีส่วนร่วมประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกอย่างไร ?
- หากกลุ่มมีข้อผิดพลาดใน การประสานงาน มีวิธีการแก้ไขอย่างไร ?

๒.๕ ประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน

- กลุ่มได้มีการดำเนินงาน และวิธีปฏิบัติงานให้กับสมาชิกเป็นอย่างไร ?
- มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมอย่างไร ?
- ปัญหาอุปสรรคของเศรษฐกิจในชุมชนและการท่องเที่ยวในกลุ่มเป็นอย่างไร ?

๒.๖ ประเด็นเกี่ยวกับการรับผลประโยชน์

- ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ?
- ชุมชนได้รับผลเสียจากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง ?

๒.๗ ประเด็นเกี่ยวกับการประเมินผล

- มีความพอใจกับการบริหารจัดการด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง
- มีความพอใจต่อนักท่องเที่ยวในการใช้บริการ และให้บริการหรือไม่อย่างไร ?
- พอใจกับการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างไรบ้าง
- การให้บริการท่องเที่ยวบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร?

๒.๘ กระบวนการบริหารกลุ่มทั้งหมดข้อใดสำคัญที่สุดต่อการดำเนินงาน ทำไมถึงสำคัญและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒.๙ กระบวนการบริหารพัฒนาข้อใดที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะอะไร ?

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม
อำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน

๓.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๓.๑.๑ มีการวางแผนร่วมกันในการในการจัดการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร

๓.๑.๒ ต้องการวางแผนจัดการระบบการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

๓.๑.๓ ต้องการวางแผนให้ผู้สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ประชาชน ศิลปวัฒนธรรม นักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

๓.๑.๔ ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมมีหรือไม่ และมีวิธีการจัดการอย่างไรบ้าง

๓.๑.๕ กระบวนการบริหารกลุ่มทั้งหมดข้อใดสำคัญที่สุดต่อการดำเนินงาน ทำไมถึงสำคัญและสำคัญอย่างไร

๓.๑.๖ กระบวนการบริหารพัฒนาข้อใดที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะอะไร

๓.๒ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน

๓.๒.๑ การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตาม แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนใน
จังหวัดน่าน ควรมีแนวทางเช่นไร

๓.๒.๒ การคัดเลือกพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่านทุนทาง
ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่านควรพิจารณาถึงสิ่งใดสำคัญที่สุด

๓.๒.๓ กระบวนการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรม อย่างมีส่วน
ร่วมของคนในชุมชน

๓.๒.๔ การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓.๒.๕ รูปแบบการส่งเสริมให้กับประชาชนหรือกลุ่มเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

๓.๒.๖ ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม

๓.๒.๗ การส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการยกระดับการท่องเที่ยวผ่าน
ทุนทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

ตอนที่ ๔ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดความสุขและความอยู่ดี กินดี ด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๔.๑ ท่านคิดว่า การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนใน
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

๔.๒ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจของชุมชน และสิ่งที่ต้องการให้
พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

๔.๓ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้
มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

๔.๔ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านคุณภาพชีวิต และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่
ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

๔.๕ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....

.....

.....

๔.๖ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านค่านิยมของชุมชน และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....

.....

.....

๔.๗ ท่านมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสิ่งที่ต้องการให้พัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดี อยู่ดี และมีความสุข

.....

.....

.....

๔.๘ หลังจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตโดยรวมในครอบครัวของท่านหรือไม่

.....

.....

.....

๔.๙ ปัจจุบัน ท่านได้รับการส่งเสริม สนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทุนทาง ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ : เพื่อประเมินความสุขจากการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม จากดัชนีชี้วัดและการประเมินตนเองของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ตรงคำตอบที่ท่านเลือก หรือเขียนคำตอบลงในช่องว่าง

๑. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ เพศทางเลือก
๒. อายุ ☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี
☐ ระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี ☐ ระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี
☐ ระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี ☐ ๖๐ ปีขึ้นไป
๓. การศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา/เทียบเท่า ☐ อนุปริญญา/เทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ สูงกว่าปริญญาโท
๔. อาชีพ ☐ เกษตรกร ☐ ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ นักเรียน/นักศึกษา ☐ ครู/อาจารย์
☐ พนักงานเอกชน ☐ ธุรกิจส่วนตัว/อิสระ
☐ อื่น ๆ ระบุ.....
๕. รายได้ ☐ น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ☐ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท
☐ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ☐ ๒๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความสุขจากการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจด้าน
ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่าน โดยในแต่ละข้อมีเกณฑ์การให้
คะแนนดังนี้

- ๑ หมายถึง มีความสุขน้อยที่สุด
- ๒ หมายถึง มีความสุขน้อย
- ๓ หมายถึง มีความสุขปานกลาง
- ๔ หมายถึง มีความสุขมาก
- ๕ หมายถึง มีความสุขมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ด้านเศรษฐกิจ						
๑	ท่านพอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบันของท่าน					
๒	ท่านมีรายได้เพียงพอกับความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย					
๓	ท่านมีรายได้เหลือเพียงพอต่อการออมทรัพย์					
๔	ท่านและสมาชิกในครอบครัว มีการจัดหาและใช้สิ่ง อุปโภคบริโภค ที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น					
๕	ท่านพอใจกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในขณะนี้ เช่น รายได้ มีงานทำ รายได้เพียงพอกับรายจ่าย เป็น ต้น					
ด้านทุนทางวัฒนธรรม						
๖	ท่านมีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทาง ศาสนาและงานประเพณีในชุมชน					
๗	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและได้เรียนรู้ที่จะ เสียสละเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า					
๘	ท่านพอใจกับการจัดสรรทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ ชุมชนอย่างคุ้มค่าเหมาะสม					
๙	ท่านมีโอกาสได้ใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมา ถ่ายทอดและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์					
๑๐	การได้เสียสละและแบ่งปันกันทำให้ท่านมีจิตใจ อ่อนโยนและมีความสุข					
ด้านคุณภาพชีวิต						
๑๑	ท่านมีความสุขเมื่อครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกัน					

๑๒	ท่านมีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ไม่โกรธ โมโหง่าย หงุดหงิด และวิตกกังวลกับการดำรงชีวิตในชุมชน					
๑๓	ท่านมีความสุขในการดูแลสุขภาพ อนามัย มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายเป็นอย่างดี					
๑๔	ท่านมีความสุขจากการได้รับความคุ้มครองจากหลักประกันด้านสุขภาพที่มีความเหมาะสม และพอเพียง					
๑๕	ท่านมีความสุขจากการที่มีสุขภาพ อนามัยที่ดี คือ ความเป็นอยู่สะอาด ชุมชนสะอาด และใช้ชีวิตปราศจากสารพิษอันตรายต่าง ๆ					
ด้านสภาพแวดล้อม						
๑๖	สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านมีสวยงามน่าเที่ยว					
๑๗	ถนน หนทาง การติดต่อภายในและภายนอกชุมชนของท่านมีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางเข้าออกได้ง่าย ปลอดภัย					
๑๘	มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนร่วมกัน เช่น ปลูกป่า รักษาต้นน้ำ เป็นต้น					
๑๙	ท่านพอใจกับระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม					
๒๐	ในชุมชนของท่าน มีพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน					
ด้านค่านิยมของชุมชน						
๒๑	การได้รับโอกาสและการส่งเสริมความรู้ เพื่อการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน					
๒๒	คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอเสนอแนะในการรักษาทรัพยากรของชุมชน					
๒๓	ท่านมีความสุขที่ได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น					
๒๔	คนในชุมชนของท่านมีความรัก ความสามัคคี					
๒๕	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการยกระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน					
ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน						
๒๖	ท่านมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชนนี้					

๒๗	ชุมชนไม่มีแหล่งมั่วสุม ไม่มีอาชญากรรม ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง					
๒๘	ลูกหลานตั้งใจเรียน รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ติดยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ					
๒๙	ชุมชนมีการจัดระเบียบสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและปลอดภัย					
๓๐	ท่านพึงพอใจต่อระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยภาพรวมของชุมชน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

